

XXI. BROJ

GLAVNA UREDNICA: Ela Vlašić

UREDNIŠTVO: Lucija Piplović, Nina Grubić, Sarafina Bralo, Ela Vlašić

SAVJETNICI: dr. sc. Ivana Dizdar, Ema Botica, prof., Josip Radovan, prof., Filip Škifić, Barbara Jurić

LEKTURA I KOREKTURA: Nina Grubić, Lucija Piplović, Sarafina Bralo, Ela Vlašić

CRTEŽ NA NASLOVNICI: Tomislav Šilipetar

GRAFIČKA OBRADA I PRIJELOM: Bartul Vlahović

LOKACIJA: Filozofski fakultet u Splitu (ured 315), Poljička cesta 35,
21 000 Split

E-MAIL ADRESA UREDNIŠTVA: thesplitmind1@gmail.com

WEB STRANICE: [@the_split_mind](https://www.facebook.com/split.mind.3)

NAKLADNIK: Filozofski fakultet u Splitu

TISAK: Dalmacija papir

NAKLADA: 300 primjeraka

ISSN: 1845-6588

THE SPLIT MIND

Časopis za književnost i kulturu
studenata Filozofskog fakulteta u
Splitu

Split, 2024.

SADRŽAJ:

RIJEČ UREDNIŠTVA.....	7
POEZIJA/POETRY.....	9
Zorana Gavran: <i>Pjesma o pjesmi</i>	11
Tomislav Miočić: <i>Žega</i>	14
Tia Grgin: <i>Didaistički slom kotača</i>	16
Šime Škribulja: <i>Rastanak</i>	18
Romana Lasan: <i>Pavlova pjesma</i>	19
Silba Ljutak: <i>Bunt</i>	20
Petar Jurica: <i>Saturnove lađe</i>	22
Petar Šušić: <i>Luka</i>	24
Ljiljana Jerončić: <i>Ispružene ruke</i>	25
Karolina Grubišić: <i>Hrast</i>	26
Jelena Stanojčić: <i>Svađa krvnih zrnaca</i>	25
Ivona Bekiopoulos: <i>Postirsko ljeto</i>	28
Gabrijel Barišić: <i>On živi!</i>	29
Ema Brkljača: <i>Razvratne ideologije</i>	30
Franko Stipković: <i>Gorući križ na svjetloplavomu</i>	
<i>nebu proljeća</i>	32
Denis Giljević: <i>Inteligentni optimizam</i>	33
Dragica Reinholz: <i>Lomača Arškoj</i>	34

Branka Smoje: <i>Naći ću te</i>	36
Anđelka Korčulanić: <i>Jedno uz drugo</i>	37
Mladen Klarić: <i>Ne</i>	38
Nora Šodan: <i>Sedam dana pravde</i>	40
Mirjana Mikulec: <i>Poslije filma Quo Vadis Aida</i>	41
Miljenka Koštro: <i>Kasne ti vlakovi</i>	42
Melita Ušljebrka: <i>Bez naslova</i>	43
Marica Žanetić Malenica: <i>Šah</i>	44
Marijana Petrović Mikulić: <i>2023</i>	46
Ljubica Rogulj: <i>Žene kroz vrijeme</i>	47
Slavko Mali: <i>Picture</i>	48
Ana Živaljić: <i>Oh my lovely Mother</i>	50
Nika Horvat: <i>Memento mori</i>	51

PROZA/PROSE.....53

Petar Jurica: <i>Savršen san u Averice Citiju</i>	55
Ivona Bekiopoulos: <i>Nevidljiva</i>	61
Iva Papić: <i>Šaške njive</i>	65
Gabrijel Barišić: <i>U agoniji</i>	70
Denis Giljević: <i>Mjesto nesreće</i>	75
Branka Smoje: <i>Kulenova seka</i>	79
Alen Lisek: <i>Prevelika doza</i>	84
Mirjana Mikulec: <i>Volio bih ponoviti druženje</i>	90
Marijana B. Parazajda: <i>Buđenje</i>	93
Marica Žanetić Malenica: <i>Preko groba do Skandinavije</i>	98
Ivana Komić: <i>It's okay to be little sad in the departure lounge</i> ...102	
Slavko Mali: <i>The bitterness of joy</i>	111

VIZUALNA UMJESTNOST.....	113
Stefan Ančevski.....	115
Tomislav Šilipetar.....	116
Ana Marijanović.....	118
Sven Sorić.....	120
Angelina Vukosav.....	121
Vesna Špoljar.....	122
Slavko Mali.....	124
Marijana Petrović Mikulić.....	127
Maja Panić Hrlle.....	128
Višnja Makek.....	130

RIJEČ UREDNIŠTVA

Dragi naši ljubitelji pisane riječi,

pred vama se nalazi 21. izdanje vašega omiljenog časopisa za književnost i kulturu, koje vam s ponosom predstavljamo. Kao novi urednički tim suočili smo se s brojnim izazovima koje smo uspješno prebrodili kako bismo vam donijeli nov, kvalitetan sadržaj u kojemu će svatko pronaći nešto za sebe.

Zahvaljujemo svim autorima na sudjelovanju i zainteresiranosti. Zahvale idu i dekanici Fakulteta dr. sc. Ini Reić Ercegovac, prof., Studentskome zboru Filozofskoga fakulteta i Studentskome zboru Sveučilišta u Splitu. Posebno smo zahvalni savjetnicima Emi Botici, prof., dr. sc. Ivani Dizdar i Josipu Radovanu, prof. (koji su se izvrsno snašli u novoj ulozi) jer su nam njihovi savjeti uvelike pomogli pri stvaranju novoga broja. Također, zahvaljujemo bivšim urednicima časopisa, Filipu Škifiću i Barbari Jurić, koji su savjetovali uredništvo tijekom cijeloga procesa stvaranja 21. broja. I, na kraju, hvala i vama, dragi čitatelji, što već dugi niz godina podržavate ovaj vrijedan projekt i njegujete svoju ljubav prema književnosti.

Želimo vam da ugodno uplovite među stranice ovoga broja i toplo se nadamo da ćete uživati onoliko koliko smo i mi dok smo ga zajednički stvarali.

Uredništvo *The Split Minda*

POEZIJA/POETRY

PJESMA O PJESMI

Zorana Gavran

Napiši mi pjesmu
Rekla mi je
Voljela bih znati
Kako me vidiš
I što prema meni osjećaš

Napiši mi pjesmu
Ne mora to biti
Pjesma o meni
Može to biti pjesma
O oblacima
O kiši koja ne prestaje
O dosadnoj susjedi
Koja zabada nos u tuđa posla
Vireći iza spuštenih žaluzina

Napiši mi pjesmu
Iz vremena
Kada me nisi poznavao
Kada si volio neke druge oči
I ljubio neke druge usne
Kada su te dodirivali tuđi prsti
I grlile ruke nježnije od mojih

Napiši mi pjesmu
O djevojci po imenu Jasmina
Čija kosa miriše na jasmin
Koja ima brata
Koji te ne voli
A koji ni tebi nije baš najdraži

Napiši mi pjesmu o vremenu
Kada nas ne bude više
Kada budemo bili uspomena
Jedno drugom
A i svima ostalima

Napiši mi pjesmu
Neka bude u prozi
Neka bude o književnosti
Koja ljude spaja
Onako kako ih i razdvaja
Kao što je i nas
Spojila, pa razdvojila

Napiši mi pjesmu
Ne spominji u njoj moje ime
U slučaju da mi
Budući muž bude ljubomoran
Jer on sigurno neće imati pojma
O književnosti
I književnim teorijama
(Neka mi oprosti što ga unaprijed definiram)

Napiši mi pjesmu
Neka bude
Pjesma o bilo čemu
Neka bude
Kao što je i ova
Neka bude
Pjesma o pjesmi

ŽEGA

Tomislav Miočić

Metar kvadratni hlada
skuplji je danas
od kvadrata stana
u elitnom dijelu Manhattana.
Sve što živi u rupama
iz rupa ne izlazi
po cio božji dan.
Nabijeni u njima
kao ukiseljeni krastavci
u staklenim teglama
sikću i reže jedni na druge,
dijele šamare
i noge u guzicu
tjerajući sve i svakoga od sebe
boreći se za svaki atom kisika.
Vani ostali su još jedino
prometni znakovi
i prodavači karata za brodske izlete
koji mijenjali bi rado i rođenu mater
za jednu pristojnu njemačku obitelj.
Ali niti oni ne potežu danas
za rukave naivne turiste
koji goli do pasa tumaraju pustim ulicama
kao beduini pustinjom
dok žega ih u stopu prati.

Barem do večeri
cilj im je ostati na životu
i vidjeti taj famozni zalazak sunca
koji je i starom Alfredu jednom davno
oduzeo dah.

Jedino smrt
i vozači kola hitne pomoći
upiru iz sve snage,
ostavljajući dušu na terenu.

Ne staju nikako
kao mravi pred kišu
spašavajući ljudski rod.
Svatko sa svojim izrazom lica.
Svatko na svoj način.

DADAISTIČKI SLOM KOTAČA

Tia Grgin

Ispušem kroz nos
Usta su mi puna
U njima se nalazi kruna
Svih prastarih odnosa
Koje sam polizala
Voljela bih reći
Da sam im zapamtila okus
Ali se samo sjećam
Onih najslađih

Lovim si rep
Pletem u mišolovku
Skačem za poštarom
Trčim za autima
Jer sam davno prije bila životinja
Nečiji skupi ljubimac
Ili divlja ptica
Ti instinkti su ostali

Na suvozačkom sjedalu
Naginjem se do stakla
Kuckam prstima ritmično
O ogledalo pohlepe
(Ono kuca natrag)
Staklo se raspalo

Koristim ga kao nakit
Ako mi najdraža ogrlica pukne
Ona koju si mi ti poklonio

Prsti su samo kapi krvi
Cijelo tijelo mi je tekućina
Popij me kroz slamku
Progutaj me
Da ti počivam u trbuhu

Kada dođe vrijeme
Vrati me nazad u prirodu
Dopusti mi
Da se stopim s kišom
Da ti padam po obrazima
Da tvoja djeca pronalaze sreću
U igranju sa mnom

Proći će generacije
Tvojih potomaka
Tvojih klonova
I svaki će od njih zasebno
Zagaziti u lokvu pojedinačno
Ne znajući da im se smijem
Ispod gumenih čizmi
Tvoje unuče će mi
Pomilovati mokru kosu
Dati dječji flaster
Za ogrebotinu na obrazu
Plakat će kada me vrati
U vanjštinu među duhove
Njezine će suze zaplesati
Postati dio mene

RASTANAK

Šime Škribulja

Često se sjetim nas...
svih trenutaka blistavih,
obećanja neispunjenih,
pa zar je rastanak bio naš spas?
Gorka se sudbina nad nama nadvila,
naše je putovanje bilo nemirna pučina
što nas je u crno zavila,
a sada... nema više obećanja,
ni radosti, ni ljubavi nema,
jedino što nam ostaje su sjećanja, samo sjećanja,
i tužan čovjek što se na počinak sprema.

PAVLOVA PJESMA

Romana Lasan

postoje ti neki
ljudi

susretnoš ih
na putu života
a kao da ih znaš oduvijek

lučonoše
na prvu ih ćutiš
uz njih si uvijek na sigurnom
uvijek pripadaš
kao dijete uz oca

uvijek su tu
da te usmjere
i pruže toplu ruku

kao stare duše
koje bdiju nad čovječanstvom
kad zaluta
da mu pokažu put

BUNT

Silba Ljutak

ne osjeća se ugodno u svojoj koži
moja Mama ispod pokrova s bižuterija zakovicama
i patent zatvaračem do pola grla
okružila ih je prstima
iskrivljenim i nakrivljenim
da Otok vidi njezin naboj
protiv ideje da nešto postoji
samo ako se može uredno pospremiti
i nakon toga nazvati kroničnom boli
velika bol je u redu kad je kratka
i kad u obliku čahure
može pobjeći silaznim putovima
tako buntovna
ponekad i s plastičnim detaljima
kad svim novim prosvjednicima
želi pokazati kako se baš ona
prva sjetila tog njihova mira
još uvijek voli da joj nakon
netom usmrćene ptice letjelice
iz slobodnog šumskog uzgoja
pripremljene samo za nju
netko izravna ramena svojom težinom
manja bol je u redu
i učinit će da još malo naraste

punoljetnost je teška
odraslost još ipak malo više
a moja Mama želi da njezino ime
nema nikakvu bol

SATURNOVE LAĐE

Petar Jurica

Velik si, Mjeseče, ti tako sjajiš,
dodirujem ti tjeme, ponekim petkom.
Priznaj, samo prema meni osjeća je gajiš,
osmijehom me paraš, tim svemirskim metkom.

Isprži me svjetlošću, nebeski stvore,
zavidim ti, ta zbog tebe i najmanje zvijezde gore,
obećaj, ja sam ti jedini bitan,
poput pjesme letim, onaj dolje, cijeli je sitan.

Sokol Suncu slabašno stiže,
krila ga podsjetite na prvi smrtni grijeh,
ptica postade hrana gušteru što gmiže,
zauzmi se za mene, svom računu ne plaćam ceh.

(Tada se Mjesec poigra s čovjekovim imperativima.)

Imaš li imalo srama?
Onaj čija me galama potpuno slama.
Zašto sam Tihi ocean prosjekom punjen?
Plešem valcer s Eolom, oh, tako jako sam zbunjen.

Napravio si od mene umnoga kralja,
koji me od oblaka to običnim smatra?
Što više rastem, sve si mi dalja,
i pepeo nekad bio je vatra.

A ti, Saturne, što tako mirno stojiš,
u postelji si mi šapnuo da minute brojiš,
kada zajahat ću, konačno, tvoje čarobne lađe,
tragat' za visinom, dokle god je ne nađem.

LUKA

Petar Šušić

Posrnulo sunce gleda morska luka,
Brodovi pluže modre oranice
Do struka, već stružu dubina granice;
Metalno drhte od promuklog zvuka.

Bezdan potpalublja otvaraju stube,
Umornih motora utišana buka,
Dalekih kontejnera redovi se gube
Nanizani dizalicom napregnuta huka.

Kratak val krušku pramca pljeska,
Uzburkani plićak u pijesku se muti,
Vrućina noći i reflektorskog bljeska,
Teret putovanja brod ponovno sluti.

ISPRUŽENE RUKE

Ljiljana Jerončić

taj dan neću zaboraviti
tu jesenju večer
tu noć, taj osmijeh
pogled bez riječi

kišilo je, a ja
osjetih ženu u sebi
i svu ljubav u kapi kiše

niz umorne grane
spustila se magla
tužna,
napuštena,
sama
zakoračila sam
i shvatila
smisao toga trenutka

HRAST

Karolina Grubišić

vidi me kako stojim sama i visoka
u mnoštvu same sebe,
vidi kako su mi ruke dugačke
čekaju spremne otvorene,
vidi kako sam fluidna i rasplesana
nosi me nešto jače od mene

slušaj koje sve tajne čuvam
dublje su od mene,
slušaj kako moji vrhovi šušte,
gledaj kako boje lebde

osjeti visinu moga vrha,
osjeti dubinu moga duha

dio mene budi,
dio mene pobudi

SVADA KRVNIH ZRNACA

Jelena Stanojčić

Još nerazbuđeno jutro
 oštrili su plameni jezici.
 Rađalo se minsko polje pred očima
 koje ga nisu vidjele,
 riječi su gorjele u kružnomu toku
 nerazumijevanja, zato što još –
 ništa nismo naučili o krhkosti ljubavi.

Nebrušene riječi letjele su, zabadale se
 u živo tkivo, ostavljajući brazgotine na duši.
 A iz razvalina je nicao trn nalik na onoga
 na koji se ptica koja pjeva najljepše na svijetu
 nabode i pjevajući umire, jer još –
 ništa nije naučila o zamkama ljubavi.

Pitam se možemo li pjevati poput ptica
 i voljeti se bez oštine u glasu,
 možemo li spasiti duše
 bliskošću jačom od života,
 ili trebamo u svjetonazorsko nerazumijevanje,
 rođeno razdvojenošću,
 svaki put baciti pojas za spašavanje
 i držati se za njega čvrsto
 zato što još –
 ništa nismo naučili o snazi ljubavi.

POSTIRSKO LJETO

Ivona Bekiopoulos

Iz mojih sjećanja izroniš ponekad
potpuno nenamjerno
kao potonula barka
pun si algi,
konfuzija,
prvih zadnjih slika,
malih kamenih stepenica
i mirisnoga mravinca
na vrućemu suncu
ljetnoga zenita.

ON ŽIVI!

Gabrijel Barišić

Premećem Grunfove kosti
dok pravim mjesta za novoga
O, nije li tužna moja sudbina
Patetiko, prolomi se
poput svraba
Neka te svraka
s drveta zabljesne
Zamijenio sam vrste vrbe
plačem i smijem se
svojoj plitkoj omaški,
Trudna moja ženo,
Idem sutra u cvjećarnicu
Na razgovor za posao

RAZVRATNE IDEOLOGIJE

Ema Brkljača

Ja živim u svijetu bez bogova
(bez ijednoga od njih dvojice)
u kojem je prašina esencija života
i u kojem smo postali svjesni previše
previše *Cogito ergo sum* za svoje dobro

na papir zapisujem sve svoje male slatke manifestacije
(ideologije duha)
pa ih rastrgam i prožvačem dok se kuhaju u
juhi od moje sline ja vidim TV na njemu
smrt civilizacije,
Nove Pompeje
grizem oko sebe ljupke lance koji me vežu za stup srama skačem s
kauča i sad kad više ne posjedujem nijednu ideologiju
(ispražnjeni su mi džepovi i grlo do najsitnijeg centa)
tražim nove ideologije da ih uguram u kožu
umjesto počupanih kostiju i u prividu
slobode zavijam okolo luđakinja s tavana pobjegla vrata
su oduvijek bila
širom otvorena i sad gazim bosim stopalima sve kavane
oštrih krovova i
unakažene hramove i suvremenu arhitekturu i
vučem renesansu van iz groba i
gleda me netko na pješačkom prijelazu i ne prilazi jer
u nama je previše ljudskosti da budemo blizu i on

u sebi nosi neku destrukciju
suvremena egzistencija, kipim u loncu
moj je plan navući veliki val na obalu
da
nas
opere
od grijeha propisanih tablicom za množenje ili za
groženje

GORUĆI KRIŽ NA SVJETLOPLAVOMU NEBU PROLJEĆA

Franko Stipković

Od sunca i hoda umoran,
čovjek sjedne na živu stijenu,
u hlad ispod krošnja rogača,
naslonivši se leđima na suhozid gromače.
Iz jednoga mu uha niknuo mirisni komorač,
iz drugoga rascvjetali stručak lavande.
Nosnice mu pune prezrelih, crvenih latica maka,
ramena mu posuta bijelim cvjetovima tratinčica.
Bodljikavi izdanci tetivike okruniše mu prosijedu glavu,
a oštri trn kupine duboko se zario u mišićje njegova srca.
S nebesa padaju suhi cvjetovi smilja,
prolijeću leptiri kupusova bijelca,
čuje se cvrkut lastavica.
U tamnoj dubini umornih očiju raskriljeni galeb leti,
koji, približivši se previše Suncu, bukne plamenom,
poput gorućega križa na svjetloplavomu nebu proljeća.

Piščad će i dalje k(lj)ucati

Denis Giljević

Ai, ai, ai, ai, ai, ai...
ali ne slijede Puerto i Rico
već ruku pod ruku
kuku-lele i kukuriku!
Kurcuviče umjetna inteligencija,
budimo se prestravljeni
i pokušavamo svariti
da će nas još i ona
od jutra cipelariti.
Šekseksšepiri se nenadjebivošću
ako još i nije, kliče,
bit će,
samo što nije!
Samo što nije
sve tako crno
i mi pera za utrk u imamo,
tintare i tintarnice,
pisat ćemo krvlju,
plaćati životom,
poštovat će naše znakove,
kap znoja na papiru.
Kao kumice na placu,
svježe, bez umjetnih boja,
prodavat ćemo - što?
Pa pričice ljute
iz organskog uzgoja!

LOMAČA ARŠKOJ

Dragica Reinholz

Drveni križ na grudima zapalio se prvi
Pa onda kosa.

Nevinost

Zbog koje su je kasnije proglasili

Sveticom

Nije bila ništa posebno.

Cvrčala je isto kao i nepismena glava,

Kao i ruke koje su nosile sablju,

Kao i noge koje su vodile ratnike

U oslobođenje cvjetova iz kamenih

Zidova.

Što je boljelo više

Golo tijelo ili izdana duša?

Dok je tijelo nestajalo u vatri,

Ptice su letjele visoko

Da bi sačuvale svoja krila

Od skraćivanja na tuđu mjeru.

Previše vatre,

Miris mladog tijela,

Nadmoć i zločin pošćropljen svetom

Vodom

Podigli su glave rulji

Da vidi oćaj i strah.

Povijest se ponavlja.
Ivane su hrabre
Bore se, pale ih
Užareni jezici.
Skraćuju im krila na propisanu
Mjeru.
One izmiču, lete visoko
Iznad dežurne lomače.

NAĆI ĆU TE

Branka Smoje

Kad budem ponijela kufer na putovanje svemirom
Na put u nepoznato
Ponijet ću latice božura da mirišu, kad me obliju svemirske kiše
Školjku iz mora koja šumi, kad me zagluše vjetrovi zvijezda
Grumen zemlje iz Istre, da ne zaboravim odakle sam potekla
Onu malenu pletenu torbu, boje limuna
Koji je baka davno uplela, da spremam svoje snove
Komad papira s notama, da ne zaboravim našu pjesmu
Oblutak iz rijeke da me zaustavi kad se poželim vratiti
Crveni konac da vežem dušu, kad bude htjela odletjeti
Koru starog hrasta, da me čuva
Svijeću, da voskom zalijepim raspadnute dijelove sebe
I onu kartu sa srcem,
Kraljice, tako si me zvao
Možda te pronađem negdje ispod drugog neba

JEDNO UZ DRUGO

Anđelka Korčulanić

Toplim vjetrom nošen dojedri
 besmrtnim Gorgonama,
 leđima okrenut
 da ne pretvore te u kamen.
 Meduzinu krv osvetiti žude.
 Za mladu šumu koralja
 lovočuvara Posejdon traži.
 Po boji oka on prepozna
 tko poznaje život u dubinama,
 tko zna zauzdati valove
 i vjetra se ne boji.
 Riječi su ti nepotrebne
 za ostanak u službi mora.

Po tragu *bella spalatine*
 ostavljene u pijesku,
 u kući Kažerma naći ćeš me,
 čuvarica riblje sam djece.
 Kad pošaljem ih u avanturu sna
 pričom besmrtni Vesne
 o dva mačka pustolova,
 u vrijeme večernje plime
 sa stručkom morskih tratinčica dođi.
 Jedno uz drugo ležati je
 nama koji riječi ne nalazimo lako,
 nama smrtnima.

NE

Mladen Klarić

Ne vraćaj se po mene
Ne okreći svoje sne
Pusti tamo
Potkraj puta
Da završi sve

Ne sjeti se datih riječi
Koje klele su se
Neka utihnu zajedno
Sa vjetrom koji
Počinje

Ako ipak neki bljesak
Na leptire
Podsjeti te
Zatvori oči onako jako
I vjeruj mi
Proći će

Jer
Nismo bili
Nismo znali
Dovoljno se nasmijali
Prejako smo
Ljubav našu
Sa drugima
Zabrinuli

Ma koliko da smo puta na sve naše rekli Da
Pobjednik je onaj koji Ne na kraju servira

SEDAM DANA PRAVDE

Nora Šodan

Neka moje oči ne gledaju u tebe.
Neka njihova oštrina ostane ista.
Oštre kao vatra,
izgorjele u duši
osvetnika.
Ne diram nikoga, bez želje za ubojstvom.

Gledam Boga, tebi se smije.
Pravda nije ista kao što je bila nikad.
Hoćemo li prepisati Bibliju zajedno?
Hoćemo li, ljubavi mog života?
Dok nam krv nije postala zgrušana.
Dok još postojimo i ne znamo istinu.

I poslije sedam dana,
opet smo sami, napokon.
Nakon svijeta došlo je do srca.
U glavi mi se vrti rat,
ali šutjet ću zasad.

Doći će kraj,
ali pleši sa mnom.
Eva, sami smo ovdje.

POSLIJE FILMA *QUO VADIS AIDA*

Mirjana Mikulec

Strah u svakoj cigareti
Što ne dogorijeva
Strah u pognutim glavama

Nada
Dok poslušno hodamo
Korak po korak do stratišta

Ravnodušno gledateljstvo
Na balkonima

Na kraju
Iza zatvorenih vrata
Isučeni mitraljezi

Prestaje strah
Ugasla nada
Gladno gledateljstvo

KASNE TI VLAKOVI

Miljenka Koštro

Kasne ti vlakovi
Što prepune vagone pjesme i smijeha voze
Možda ih je magla grizodušja usporila
A strpljenje se pred ispitom sklizlo
Krhko kao paučine niti
Otpuhat bi ga mogla ovovremena neobuzdana bura
Novopečeni Herodi bi da prosimo i molimo
Da pred žezlom, umjesto pred Bogom prignemo koljena
Gavrani glumataju slavuje, a ptice grabljivice golubice Mira
s maslinovom grančicom u kljunu
Šutnja bez zaklona, pretvorena je u grumenje i kosture
Nije lako čekati umiven pljuskom praznih obećanja
I izdržati nemilost oluja
Koje tamo razvaljuju, koturaju, navodno i nas promatraju
Iz neke blijede budućnosti
A vlakovi kasne

Svejedno, još uvijek, za svaki slučaj
Komadić cvjetne livade u pogledu sebično skrivam
I ispod stasita upitnika molim, vičem:
Probudi se, Michelangelo!
Monet, ovjekovječi cvjetove u boji!
Mahni sunčanim sjajem
Još nije kasno za gorčinu pobjede

BEZ NASLOVA

Melita Ušljebrka

Dok vrijeme šutke prolaznost otkucava
U skrivenom kutku svemira djetinjstvo moje spava

Nedosanjani snovi ostavljeni da izblijede
Riječi izgovorene mantre za prošlost ne vrijede

Skidam sa sebe koprenu uzaludnih sjećanja
A moja je zvijezda na nebu sve manja i manja

ŠAH

Marica Žanetić Malenica

na bijele i crne kocke ploče drvene
slažem pomno crne i bijele figure
što čine mi se ko jing i jang
ko noć i dan, java i san...
igra može da krene

pješaci su na prvoj crti obrane
u službi kralja i kraljice,
i baš kao u igrama moćnika
za vjernost kruni
život prvo daju pijuni

svaka budala zna povući prvi potez
al' dalje treba znati... baš kao i u ljubavi
poruka je iz filma *Rondo* u kojemu
dvojica bez riječi satima igraju šah...
ženi u tom filmu dosadno je
šah nije njezin fah

ona, poput mene, u tišini vapi
za igrom ljubavi i strasti
u kojoj sasvim je nevažno
koja će figura prva, a koja zadnja pasti

dobru igraču pomognem da stigne
do pobjede u jednom dahu
lošijeg namučim

mnogo je kombinacija
u ljubavi i u šahu

2023.

Marijana Petrović Mikulić

Nesputano pišem male sudbine
velike povijesti koje se događaju
u kolicima dok majka svoje dijete
čuva kao školjka svoj biser.
Suze mnogih majki
neprepoznatljivost Božja miluje.
Stvoritelj nitima tka posebnog čovjeka.

Ljudi pjevaju u *rock* stilu
metući dane bezuspješnosti
pružajući ruke
tražeći očev zagrljaj
u kaputiću sjevremenosti
nadajući se kako stolac neće
puknuti pod snagom i silom
već će ostati stajati
dok
djevojčica u ljubičastom kaputiću
pokazuje put kojim treba krenuti.

ŽENE KROZ VRIJEME

Ljubica Rogulj

Prkosom muškim plodno se množe
Petero... šestero... djece nastavljaju niz
Dok ne rodi se sin
Kćerke su predodređene
Da nose tuđe prezime,
Da oru tuđe oranice,
Da tuđoj obitelji rode puno djece
Sin je loza i korijen
Čvrstac kamen
Djedovih ambicija gen
Kuga, glad, ratovi, tajfuni, vulkani, požari...
Unište obitelji za tren
Izumiru plemena i civilizacije
A žene, žene....
Ostaju robinje kroz vrijeme
Zmiju je Eva u napast dovela
A tko je odgovoran za njegovu mrenu uma,
Tko je zaveo Adama?

PICTURE

Slavko Mali

I went to a contemporary art exhibition
Stood in front of one picture
Which was an empty frame in fact, in an empty Hall
Watching it for a long time
I cannot tell why
There was something to it.
Then, on the other side, I noticed
A stream of people entering, in striped suits
With pocket watches that played schlagers
Women wearing extravagant jewelry
With ginger meringue-like hairstyles
Big green hats
On which young pheasants mated
And small red monkeys on a leash.
It was a strange, miraculous picture.
Then I heard some comments
Coming from that vivid crowd:
Look at the ingenuity of that simplicity
That irresistibly wonderful ordinariness and unpretentiousness
That unique picture which kills by showing life in the void
That bizarre, plain title that makes every spectator sad:
SLAVKO
What a unique experience, my dear, this picture is priceless
Said a lady with stuffed baboon scrotum on her ears

Armadillo arm shell on her shoulders and dried fingers
Of a cotton picker
Around her neck
Oh, how God gave to some
such an easy simplicity of life!

OH MY LOVELY MOTHER

Ana Živaljić

Oh my lovely Mother
I am all yours
From the beginning till now
I am all yours
Your whole being and pure soul
Will never be exchanged for nothing more
Because loving you is a gift
Having you is a blessing
And needing you is a pleasure
Oh my lovely Mother, o lovely Mother
My happiness is truthful
When I see your eyes
It's like every star can show your light
God created you as a beautiful gift
And only the chosen one can have you
Oh my lovely Mother, o lovely Mother
I feel joy when I see you
I feel freedom when I'm with you
This peace no one can take
Because when I hear your name
My heart beats harder
It beats for you
Oh my lovely Mother, o lovely Mother

MEMENTO MORI

Nika Horvat

Imagine, tomorrow is your death day
Would you pay your mother a visit
Say you're sorry for always testing her limit
Would you tell her to go away
While there's still time, would you stay?
All those arguments forgotten in a minute
How easy it is to admit it
When the darkness is no longer at bay

Would you with your father reconcile?
Ask for his forgiveness
For your actions, so juvenile
Would you confront your unworthiness?
Your sins in front of him compile
Before you pass on from this earthly mess

PROZA/PROSE

SAVRŠEN SAN U AVARICE CITIJU

Petar Jurica

Moja majka i moj otac savršeni su.

Kada aktivnije krenete zadirati u reminiscentne dijelove svoje leđne moždine, pomislit ćete na Juliu Roberts i Richarda Gereu ili pak na nešto suvremeniji perfektno nesretan par Mahira i Almu, no oni su svi ogoljena sjenka u usporedbi s mojim savršenim roditeljima.

Sve je počelo u jesen 20XX. godine na jednoj rođendanskoj zabavi tada njima bitnih ljudi. Krajičcima „prozora duše“ tražili su se i u prethodnim vremenima, ali svaki bi put Netko ili Nešto iz svoje duboke riznice izbacio gorčinu trenutka i razdvojio te poglede pune blistave budućnosti. Ovaj put NE. Moj je otac bio cijenjeni dvadesetpetogodišnjak zbog jednostavne životne filozofije – *Korijeni su učenja gor-ki, ali plodovi su slatki*. Vođen instinktom i vrijednim radom, izrugao se sa svim normiranim ispitima tadašnjega Medicinskog fakulteta i postao jedan od najuglednijih liječnika Avaricea, gradića u kojemu su bili planirani prvi koraci mene, ploda njihove savršene ljubavi.

Moja je majka bila svjesna neke neopisive povezanosti između nje i mogega oca, ali zbog karakternih crta plahe i mirne (tada) djevojke, nije poduzimala prvi korak. Sve je bilo na njemu, a on samopouzdan kao seviljski brijač¹ nije htio propustiti priliku da stavi naslov na ovu prekrasnu priču između njega i moje majke.

O počecima njihove ljubav, odnosno spoja kemijskih reakcija kreiranih u mozgu ili srcu ili tko zna gdje, postoje mnogi dokazi na koje ne želim trošiti riječi jer bih se vjerojatno izbljuvao od toliko pisama, pjesama, poljubaca, pokreta, Provincijalka, priroda, pelin, povjetarac,

1 Aluzija na lik Figara iz istoimene opere.

povjerenje, plamen. Plutali su bespućima sedmoga neba na kojemu su se nalazili i dijelili dobro i zlo, ako ga je ikada bilo, ne mareći ni za jednu profanu dogodovštinu koja bi im ikako mogla pomrsiti planove. Prosinačke večeri provodili su pod plahtom dijeleći intimu i erotiku. Sve seksualnosti dobivale su novi podražaj jer su pomnožene s emocionalnom povezanosti koje dovode do transcendentálnih visina toga njihova nebeskoga svijeta. Mislim da bi se i Freud posramio moje deskripcije ljubavi vlastitih roditelja, ali jednostavno je ona, poput njih, savršena.

Godine su prolazile, a svjetla Avaraciea sjala su nekim blještavijim sjajem. Moji roditelji ulazili su u doba prijelomnih trenutaka svojih tridesetogodišnjih života jer im neko čudo, čudo poput mene, može poslužiti kao još jedan kamen temeljac njihove nepresušne ljubavi. Odluka je došla spontano, poput prve polucije u pubertetskim danima, te su njihovi umni planovi ubrzo doživjeli realizaciju u odajama njihove spavaće sobe.

Da vam ne prepričavam događanja iz tih snošajem bogatih večeri, slijed događaja prebacujem u doktorsku ordinaciju u kojoj je, prema mome mišljenju, jezivo šaljivi doktor gradio svoju monotonu karijeru i bio jedan od prvih vjesnika rođenja njihova čuda – mene.

Tinjajući hormoni moje majke koja je tada bila u 6. mjesecu trudnoće i konstantno iscrpljeni otac koji je morao odrađivati dežurstva u većim mjerama dovodili su do ponekih, dotada neviđenih, nesuglasica u našim životima. Intenzivne ishitrene reakcije moje osjetljive majke i impulzivne replike mogega oca tih su dana unosile prvu krizu u suživot ove ubrzo kompletne obitelji. *Jedan utorak*, otac se vraćao iz prve smjene rasturen kao Guernica 1937. godine od mnogobrojnih glupavih upita kojekakvih hipohondara i onih koji bi to htjeli biti. Televizija u našem domu nije imala neku bitnu ulogu, ali baš taj utorak, oca je

sudbinski prst naveo da „baci oko“ na lokalnu televiziju poznatiju po kreativnome nazivu *Avarice TV*. Na njemu se vrtio klasični film, ne sjećam se ni ja koji jer sam tada sisao hranjive tvari iz majčine pupčane vrpce koja je vulgarizmom rečeno „drkala“ po mobitelu i odmarala od umora zvanoga ja. Ajmo reći, *Iskupljenje u Shawsanku* ili neki *Se7en*. Mediji su u tome periodu imali ogroman utjecaj na političku situaciju u svijetu, ali kakav su tek utjecaj toga utorka ostavili na primitivnu individuu načinjenu od 46 kromosoma, odnosno na moga oca. Tekle su reklame neposredno nakon upoznavanja Morgana Freemana i Tima Robbinsa, a moj otac izlazi iz polusna nakon, priznajem, zanimljiva slogana jedne od reklama.

UZ ZOSO X UVIJEK DOBIJETE VIŠE.

Zaintrigiranost moga oca slijepo ga je povela do mobitela i najpopularnije tražilice koja dijeli ime s brojkom od sto nula (Google-gugol) gdje je on upisao naziv toga čuvenog proizvoda. Ionako nervozan zbog traumatičnoga utorka, želja za ZOSO X-om sve je jače rasla, a činjenica da je besplatan proizvod okićen tako lijepom reklamom ipak je u njemu probudila dah sumnje. Kao što ni dosada nije bio problem uspostaviti kompromis u ovoj simbiozi moje savršene majke i savršenoga oca, razgovorom su odlučili naručiti ove bezdioptrijske naočale ZOSO X uz koje uvijek dobijete više.

Danima je monotonija šetkala našim domom, a prestanak iste uslijedio je tjedan dana nakon toga *utorka*. U utorak je gospodin poštar, čiji je glavni epitet bio nestrpljiv, ostavio dva paketa namijenjena mojim savršenim roditeljima. Očito, to su bile naočale ZOSO X čiju funkcionalnost moji avanturistički roditelji još nisu istražili. Majka je čekala oca i zajedno su prionuli u isprobavanje kvalitete ove naizgled bezazlene kupovine.

Ništa.

Ništa.

Ništa.

Nekoliko su puta pokušali osjetiti magiju toga misterioznog proizvoda, ali on jednostavno nije imao nikakav efekt na vid mojih roditelja.

Moj otac i moja majka izišli su prošetati parkom čija je atmosfera bila ružanska, spokojna. Problemi koje su moji roditelji imali u posljednje vrijeme samo su gurnuti pod tepih, a ja kao svjedok svih tih svađa osjetio sam da nešto tu nedjelju nije bilo kako treba. Idiličnu atmosferu pokvarila je majčina sumnja u očevu iskrenost; on je, mora se kazati, ostajao duže na poslu i od tamo se vraćao sve nervozniji. Satak vremena bio sam kolateralna žrtva ove „iz šupljega u prazno“ svađe, a onda ništa, a onda kiša.

ZOSO X im je pružio više.

Dva mjeseca prije termina mogega rođenja, moji savršeni roditelji osjetili su što dobiju sa ZOSO X-om i postajali su sve zadovoljniji i radosniji u svakom pogledu tih riječi; ZOSO X pružio im je percepciju svijeta koja bi bila idealna za njih u trenutcima krize identiteta, baš kao Huxleyeva *Somma* iz *Vrloga novog svijeta*, ali mnogo intenzivnije. Osmijeh se vratio u dom, a radost života mojih roditelja bila je na vrhuncu; poboljšanje društvenoga života, produktivnosti, seksualne strasti popraćene nježnim obostranim dodirima, dugi duboki razgovori baš kao nekoć, planovi za budućnost, planovi za moju braću i sestre. Savršeno.

19 dana do 7. studenoga, termina rođenja njihova djeteta.

Oni nisu mogli zamisliti dan bez ZOSO X-a, a koliko god dopaminski rast bude velik, proporcionalan će biti i pad potonjega. Super. *UZ ZOSO X UVIJEK DOBIVATE VIŠE.* Moj otac počeo je osjećati gadan osjećaj, ali perfektan za rušenje balansa jednoga sredovječnog

čovjeka; sumnju! Nisu mu bili dovoljni iskreni zagrljaji moje majke koju je odjednom počeo promatrati kao pretilu ženu koja i nije toliko duboka koliko je on zaslijepljeno tvrdio. ZOSO X omogućio mu je jasniju percepciju vlastite žene i probudio davno ugaslu želju za više. Htio je više novca, više posla, više želja znači više žena.

Šarmirajućim izlikama zbog kasnih dolazaka doma s „dežurstava“, zapostavljao je obiteljski život i trudio se kojekakvim bijednim poklonima ispričati se majci i meni. Osjetio sam da nešto nije u redu onoga trenutka kada je poljubac oca u trbuh moje majke bio prožet rezigniranošću i željom za bijegom. Davno potisnuta želja za poligamijom izišla je na vidjelo zbog ZOSO X-a. Nisam vidio rješenje.

Moja majka počela je osjećati svakojake draži ovoga naizgled savršenoga proizvoda, zanemarivala je liječničke instrukcije o nepušenju, odmoru... pa je sav svoj fokus dala svojem „pozivu“ i spisateljskoj karijeri. Uz ZOSO X dobivala je neviđenu kreativnost poput Bradleyja Coopera u filmu *Limitless*, a mnogobrojne narudžbe njezine prve knjige nisu bile dovoljne. Konstantno je radila i prestalo ju je biti briga za očeva švrljanja, moju neuhranjenost. Sukladno tome, željela je slavu, novac i moć.

Pohlepa je jedan od rijetkih osjećaja koji nikada nisu siti. Što je više imaš, želiš je još više.

Usljedilo je 13 dana takvog života, a onda...

Koordinatni sustav moralnih vrijednosti mojih savršenih roditelja nestao je u potpunosti, a oni više nisu ni marili za moje rođenje. Nekoć sam im bio sve, a danas samo bol u trbuhu koja je jedini vjesnik da sam tu, da ću postojati. Majka i otac do 7. studenoga doživjeli su sva primitivno-fizička zadovoljstva uz pomoć ZOSO X-a nakon kojega je vrlo teško vratiti se na ljudske postavke, svjetovne, napete, problematične, životne.

Nisu imali perspektivu ni motivaciju za dalje jer im je mozak bio ispunjen pohlepom koja je dosegla nedostižne granice. Bili su samo hipnotizirane mumije s licem, a bez lica, s osjećajima, ali

potisnutima duboko u „drvo života“, s prošlošću, ali zaboravljenom, s budućnošću, a ipak bez nje.

ZOSO X učinio je svoje, što je vjerojatno i bio cilj nekome, negdje, a primitivni, moji omiljeni i savršeni, roditelji osjetili su svaku komponentu ovoga čarobnog proizvoda.

7. studenoga 20XX. isprženi mozgovi mojih roditelja pronašli su način na koji će izbjeći jedan od najsnažnijih sentimenata današnjeg društva – depresiju. Dana 7. studenoga ispred one televizije postavili su dvije stolice namijenjene potencijalnim obiteljskim ručkovima u našoj savršenoj kuhinji, zavezali si omču oko vrata i, bez mnogo razmišljanja, skočili sa stolica zavezanih za drvenu gredu.

Nas troje, zauvijek zagrljeni, savršeni.

NEVIDLJIVA

Ivona Bekiopoulos

Već treći put ulazim u pekaru, šalju me s gradilišta da odem po kavu i, eto, idem. Što ću drugo raditi? Oni se uvijek nešto smiju i sprdaju na moj račun jer kao ne govorim jezik, pa sam glupa. Možda misle da je kod nas kao u onoj priči o Tarzanu gdje dođe divljak iz šume i jede nožnim prstima, piški u zdjelu za juhu i ne zna pročitati ni vlastito ime.

Prodavačica se nikada ne smiješi, uvijek je nadržana kao da ju je netko prisilio raditi. Sjećam se nekih Nijemaca koji su kod nas ljetovali i osjećali gorljivu želju, eto, baš meni reklamirati svoj boravak na moru kao da sam ja neki turistički ambasador i sutra, kad odletim natrag doma, odmah ću imati audijenciju kod predsjednika vlade i sve mu referirati.

Pričali su o nekom otoku, tamo vlada „uslužna pustinja“, neprikladni konobari i mrzovoljni prodavači, gosti su prepušteni sebi. To su nama „rudimenti komunizma“, objasnili su mi. „Nemamo mi pojma o demokraciji, kapitalizmu, slobodi tržišta i kako se u Europi radi“, a oni su ovdje u svojoj modernoj zemlji, ama baš svi profesionalci i ludo zainteresirani za mušterije. Da sam s autobusa iz Hrvatske prvo ušla u ovu pekaru, mogla sam misliti kao okej, možda je ova prodavačica s malo kose i puno šminke iznimka. Ali nisam. I živim, evo, devet mjeseci u ovoj oazi vrhunske usluge i što da kažem, samo što te ne ispljuju kad negdje dođeš. Neki jer si im odvratan s tim stranim naglaskom, neotesanošću i nepismenošću, drugi jer samo čekaju da prođe radni dan – kapitalizam amo ili tamo, oni jednostavno mrze svoj posao i to je to.

Naparila sam ruke na tim vrućim kavama i sada ih stavljam na betonski zidić, da bi ona tri doktora zidanja mogla sjesti i uliti neki konjak u papirnate šalice *to go* i puhati jedan drugome alkoholnu paru u lice, smijući se kretenski kada šef bude prolazio pokraj njih ignorirajući ih jer smrde po pijančenju i nepranju, a nemaju pojma.

Ja metem neku prašinu... Samo da se mičem. Hladno je i bijeli me oblaci prate jer toliko uzdišem u tome svome dubokom samosažaljenju. Maloprije se arhitekt uspeo stepenicama i završio u mome oblaku prašine, koji sam marljivo stvorila, pa mi je sigurno nešto u sebi opsovao na egipatskom arapskom ili što već tamo u Kairu govore. Zgodan je, ima velike tamne oči i lijepa usta, ali sigurno je ženomrzac ili reinkarnirani eunuh, nije se ni za plavušom okrenuo (koja je bila tu sa šefom), a kamoli za mnom. Ja sam nevidljiva. Doktori zidanja zaboravili su i kavu i šefa i mene kada je ona izašla iz auta u crnim čizmicama i sa širokim dupetom ukliještenim u preuskim hlačama. To je njihov svijet. Trebala bih dovesti takvu da je cijeli dan gledaju i da me više ne zivkaju „Ej, Jugo!” svako malo.

Sada sjedim na skeli iznad ceste i vidim malenu djecu. Vraćaju se valjda iz škole, jedna curica plače, a svi se drugi smiju. Oni prolaze i vidim je s leđa. Plave su hlače modre između nogu. Popiškala se. Zato je zajebavaju. Jedan je od njih (najglasniji), nosonja s masnom kosom. Takve poznajem. Oni su kao osvježavajuće iskreni i svakome kažu svoje mišljenje (kao da je to neka univerzalna istina), a kada malo pročačkaš, ne vole oni ni sebe, a kamoli druge. I svega ih je strah, pa odmah osuđuju svakoga po onoj malograđanskoj šabloni, koju su im roditelji navukli, neugodnoj kao zadah iz usta.

Pred kućom se skupljaju ljudi, viču i zovu, svi trče negdje i onda natrag. Vidim da su i djeca zaboravila Popišanu, čak je i ona samu sebe zaboravila, pa sada guraju nosove kroz rombove žičane ograde. Trčim i ja natrag, zaražena hektikom, i vidim kako u prašini između starih opeka leži jedan od zidara, onaj koji najviše loče i stalno me zaziva i gnjavi.

Neki viču: – Živ je! Diše! Diše!

Gledam ga, on mi uzvraća pogled. Ili možda gleda kroz mene, svijetle mu se hlače zatamnjuju straga... Vičem i ja uzbuđeno: – Živ je! Živ je! –, ali nitko se na mene ne obazire.

Preskačem neke naslagane daske i saginjem se pored njega, netko me grubo gurne, pa sjedim u prašini, pužem u stranu i promatram odatle usklađene radnje medicinskog osoblja. Oni ne govore ili to čine tako tiho da ih nitko ne čuje i čini se kao da na koljenima plešu neki nepoznati ples komplicirane koreografije. Da plačem, to sam primijetila tek kasnije, probudilo me muklo kapanje po gruboj tkanini jakne.

Zidar kao da je progledao; oči su mu se iznenada razbistrile i onda razrogačile u strahu. Kada je skrenuo pogled tražeći nešto poznato, vidio je mene, rasplakanu, slinava nosa, kako sjedim između dasaka i kesa i prikovao je svoj pogled za moj kao za lomljivu granu iznad rijeke u kojoj bi se mogao utopiti.

Nakon te nesreće, prestala sam raditi na gradilištu i neko sam vrijeme čistila depresivna i beznadno prljava stubišta, prskajući na svakome katu koncentrirano sredstvo za čišćenje po otiračima, da barem miriše kao da je čisto, kada niti pola sata nakon čišćenja više tako ne izgledaju jer horde djece jure stubištem ili se umorni radnici vrate kući ne otirući cipele pune grumenja skorene zemlje.

Par mjeseci kasnije sam počela sam raditi kod vrtlara Žderića, neki naš čovjek koji je izgledao kako se i zvao i nije puno radio, ali pričao je puno i dobroćudan je bio, zabavan. Ja sam ga voljela slušati dok sam sjekla i rezala grmlje i uvele strukove te jeseni. On je znao otvoriti stražnji prtljažnik svoga kombija i sjesti unutra, jesti i čavrljati. Kiša bi znala sipiti i, kada bi mi prsti u rukavicama promrzli, sjela bih pokraj njega, on bi mi natočio čaj iz termosice i sjedili bismo jedno pored drugoga držeći vruće šalice u rukama, pijuckajući, mirni i zadovoljni.

Zadnji posao te jeseni imali smo kod gospodične Kolak, kako je on predstavio, njegove bivše ljubavnice, modre kose i duplih trepavica. Ona je malo šepala i blago vonjala na mokraću, ali bila je draga ženica u kasnim šezdesetima s ogromnom kućom na padini u predgrađu.

Žderić je sjedio kod nje i po čitav dan. Njegove nezgrapne cipele, okružene svim tim ljupkim ukrasnim vrčićima i lončićima, izgledale su kao dva blatnjava buldožera, koje je netko na stepenicama usred posla napustio.

Ja sam sakupljala lišće u vreće i, ne pazeći kuda idem, poskliznula se niz blatnjavu padinu. Kada sam se dokotrljala do puteljka podno mojih vreća, bila sam puna mokroga lišća i trave. S druge je strane netko vikao pa spustio treskom nešto iz ruku i potrčao prema meni. Sigurno je mislio da sam slomila sve kosti. Ja sam sjela i povikala u njegovu pravcu: – Alles gut! Alles gut! –, ali kada je zadihan stigao bliže, majice nategnute preko nabrekla trbuha, razbarušene brade i zajapuren kao Djed Mraz, prepoznala sam ga – to je bio moj *doktor zidanja*, onaj nesretnik koji je pao sa skele prije godinu dana i prestrašio me do srži. Nasmiješili smo se jedno drugome kao dva ljubavnika kada se na aerodromu napokon vide nakon dugih mjeseci odsustva i čežnje.

– Pa gdje si, Jugo, kilavice jedna, gdje si mi se sakrila?!

ŠAŠKE NJIVE

Iva Papić

Hodam zemljanom cestom što su je između oranica, vikendica i šuma utisnuli traktori i auti. Na nogama su mi teške gležnjače, a korak je sve teži od mekoga blata što se lijepi za moje đonove kao prijesno tijesto za obode zdjele. Pet dana padala je kiša, zemlja je natopljena. Zimski je solsticij.

Jutros je granulo sunce.

– Idemo u šumu? – pitao je suprug. On je kao vatra: kad se gasi, i ja zebem.

– Idemo.

On tada na biciklu leti istim zemljanim putevima kojima ja hodam, a za njim smjerno trči naša kujica. Osmijesima i pogledima se tada, u šumi, uvjeravamo kako smo sretni.

U šumi smo kupili kuću i u njoj ložimo vatru. U ladici s hranom našli smo dva miša: zgazio ih je nogom na kuhinjskim pločicama. U ladicama su radili leglo.

Zapalio je vatru. Tu smo se rastali: ja sam otišla put šume, a on put susjednog sela. Kujicu je uz sebe vezao lancem.

Grabim zemlju koracima. Lijevo od mene žarko se zeleni njiva s tek izniklom pšenicom, a desno je od mene šuma uz čije rubove, kako prolazim, cvrkuću rojevi ptica. Sunce je na nebu visoko i snažno: grije mi desni obraz dok mi lijevi hladi britki sjeverac. Govorim si kako je sve dobro i lažem sebi kako je baš onako kako treba biti. Ne osjećam se dobro i ne znam kako bi trebalo biti.

Grabim zemlju koracima i zrak plućima.

Šumi se predaje ono što čovjek u sebi ne može pogledati. No ona odlučuje hoće li to primiti. Bacam joj pod noge svoje jalove tuge i lažem joj kako su joj one gnojivo, ona mi šibljem zatvara svoje portale i ne da mi ući u njezinu čistinu. Gacam po blatnim gudurama od traktorskih guma kao lokvama. Tik je uz mene oštro šiblje raslinja kojim me šuma priječi, kraj druge noge niče pšenica koju ne mogu ne gaziti. Iznad mene titra bijelo zimsko sunce: – Kad bi bar za mene spustilo barem jednu svoju ljuljačku! – pomislim i ugazim u lokvu. Šuma se smije. Oranica se boji.

– Zar je to sve? – pomislim s nogama čvrsto u blatu. – Prije je bilo dovoljno tek probuditi se da bi čovjek bio sretan!

Daleko ispred sebe vidim dva auta, jedan iza drugoga. Meni s lijeva velika je bara, a u njoj položeni leš bijeloga debela stare topole.

Približavam se i prepoznajem vikendicu od betonskih blokova oko koje gazda uzgaja božićne jelke. Upravo su ih rezali i slagali u prikolicu za sutrašnju pijacu.

– Dobar dan, komšinice od preko njive! – pozdravlja me.

Premda se nikad nismo ni vidjeli ni upoznali, poznajemo se iz priča i dalekih pogleda preko beskrajnog slavonskoga horizonta.

– Evo sunce napokon granulo, pa ga moram grabiti! – odgovaram mu dok on utovaruje jelke u prikolicu.

– Eh! Aha! – odgovara mi ni sam ne znajući što mi reći.

Ne razumijem nezgrapnost riječi koje sam upravo bila izrekla. Nekađ čovjek ne zna što govori, pogotovo kad je prisiljen razgovarati. Moj je susjed snažan muškarac, uspravna držanja i jaka tijela, kože ogрубjele od sunca i alkohola.

Izlazim iza njegove kuće na čistinu: lijevo od mene je oranica, a desno voćnjak iza kojega se kao vila uzdiže šuma, što me još uvijek prezrivo gleda. No i dalje mi je blizu.

– Nekađ je bilo dovoljno probuditi se i biti sretan. – ponovim. – Nekađ su ljudi više hodali ovakvim stazama, skupljali ljekovite trave i pratili stoku na ispašu. Nekađ su ljudi po cijele dane umjesto u vlastitu nesreću gledali u nebo, sunce i livadu.

Šuma se još više povukla od mene.

Izašla sam na rijeku što vijuga kao zmija na pjesmu frule. Stala sam uz njezinu obalu, ostavši dugo mirna pod suncem. Zatvorenih očiju slušala sam klopavanje vode oko jednog debela uronjena u vodu poput staričinih nogu u koritu. Zimskim nebom prolamao se graktaj škanjaca.

– Neću više gušiti svoju želju. – šapućem kao da sričem otajstvo.

Zakoračila sam snažno u busenje umrle i polegle koprive i osjetila kako mi noga propada duboko kroz njezine spletove prije nego što je dotakla zemlju. – U močvari je tlo uvijek dublje nego što se misli. – nasmijala sam se i zakoračila i drugom utonuvši opet u nanose mrtve koprive kao u busenje divlje trave na ljetnim livadama.

– Neću više gušiti svoju želju. – halapljivi su mi bili koraci.

Zabljesnuo me odraz sunca što se ljeskao površinom rijeke i igrao se sa mnom poput odbljeska stakalaca u dječjim rukama. Stala sam i gledala njegov nestalni sjaj kako u bljeskovima uranja, pa opet izranja iz rijeke mutne od zimskih kiša. – To je sreća – pomislila sam. – Nestalni odbljesak sunca na površini blatne rijeke. A ipak čovjeka uznese!

Grabila sam šikaru koracima, zrak i nebo plućima, a sunce i njegove sluge, sjene i odbljeske, širom otvorenim očima. Svuda sam nalazila njegove žarko zlatne tragove i blještave treptaje, baš kao da je, ako ne već ljuljačku, barem jednu svoju lijanu k meni spustilo. No već je bilo na pola neba i njegovo je zlato sve više postajalo bijelo. Želja se iz mojih prsa izlijevala kao svjetlost s blijedećega sunca.

Još malo i slijedi povratak u grad.

– Nekad je bilo dovoljno odabrati strane i definirati se ne bi li čovjek bio siguran. Sad znam da je svaka definicija tlapnja. – govorim si i hrabro, kroz njive mrtva šaša, zakoračujem u šumu ne zapitavši je ima li u njoj mjesta još i za mene. Sunce me slijedi dok blijedi i žarko žari njegova usijana ljubav kroz gola debela mladih bagrema. Želja se oko mene kao gole krošnje granala.

Šuma je moj odraz u kojemu živo, kao vatra u peći, i zdravo gore moje mogućnosti i metamorfoze.

Prekoračujem srušena mrtva debla i grane što ih je vjetar prelomio i preko drugih stabala položi. Prstima prelazim preko plodova ocvale kurike, cvata boje krvi.

Šuma me obavija mahovinom.

Sunce se u pozdravu poput slapa razlijeva.

– Šššššššš...– umiruje me šuma.

Umirem polako.

– Šššššššššš...– uspavljuje me šuma.

– Sada je za sreću... – šapuće suhim usnama.

– Šššššššššš...– stavlja mi suhe grane na usne.

– Potrebno umrijeti. – njezine mi grane sklapaju oči.

68

Stišćemo se jedno uz drugo, dijelom od hladnoće, no više iz nježnosti. Grlimo se kao da se dugo nismo vidjeli.

– Sad je za sreću – prislanjam mu se uz uho i šapućem mu kao tajnu – potreban inat.

Gledam ga izazovno.

Uzima me oko struka i utisne svoja ledena usta u moja. Vatra se razbuktala. Želja se izlijeva kao sunce u sutonu zimskoga solsticija.

U AGONIJI

Gabrijel Barišić

Sjećam se riječi: – Vide ga, goljo! – Idući je tjedan došao komplet u Levi'su. A zatim vidno držeći kutiju Marlboro. Moš mislit, maznuli smo mu je na igralištu. Mi maloljetni mangupi, doduše i on je bio, ali mi smo išli u osnovnu školu. Ah, nisam pušio bolje pljuge! To su bile osamdesete. Danas imaš kesu ružnog duvana iz Bosne iz gepeka. Žuti, smrdi k'o smrdljivi martin. Ali iPhone je tu, po mogućnosti, između pepeljare i nekakvog makijata s ovakvim ili onakvim mlijekom.

Bio sam već star kad mi se htjelo pušiti lulu. Prije petstote recesije, dok još nisam bio invalidno biće, trošio sam silne pare na lule i *premium* duhane. A sada ne znam ni sam otkud mi pare za duhan za lulu, ali na neki štos i dalje pušim prvu ligu, kad se ne zajebem pa kupim latakiju – dimljeni duhan – jebeni statusni simbol među lulašima, a ja je naprosto mrzim. Prvo su prestali prodavati irski, sad danski. Sad se puši uglavnom njemački.

Imao sam tu nesreću da živim s tetom i tetkom. Nešto kao kad te invalidnog istresu pred vrata ubožnice. Većinom sam pokušavao biti nevidljiv, koliko čeljade u kolicima to može biti.

Ama, stalno su se svađali oko duhana. Pogled bačen na njegovu duvan-kesu i vrte mi se riječi: – Vide ga, goljo! – Ona nije pušila. I gadili smo se svi svima.

Sjedili smo tako pred TV-om, gledao se jedan od Dnevnika.

Od sutra poskupljuju cigarete u prosjeku 10 posto.

Moj tetak tiho je plakao. Teta hitro iziđe, vrati se s kapom i izmlati njome tetka po glavi u najboljoj maniri kada u 2001: *Odiseja u svemiru* pračovjek otkrije oružje i tom koščurinom prebije konkurenta.

Laku noć, pa zora – dan drugi

Ako računate na to da će vas na granici provjeravati, iz Bosne ne možete uvesti veću količinu duhana, a ja bih još uz to dodao da je taj duhan u običnim, prozirnim najlonskim vrećama koje baja prodaje iz gepeka – zlo – kao kad „režu“ nekim đubretom.

Koje li ironije – baš onaj duhan bez eksplicitnih slika češće izaziva dotična stanja.

Tko nije sam išao u Bosnu, bio je osuđen na *čovjeka* kao mladi Lou Reed. I ako si htio jeftinije proći, opet si pušio taj otrov. Zato, kad netko stavi na stol, do mobitela, markirani paketić legalnoga, riskira da ga pelješe ovi kroneri Bosanskog smeća. Znam ljude iz kaznenih i zdravstvenih institucija, znam oboje: ta to su ringovi za kečere, koliko je cigareta tražena.

Moj tetak, Slavko Golica, i sam zeru šlagiran, pozove tetku, poznatu kao Reza Đibanka, da joj priopći da izvadi kuna dvjesto za duvan, za *čovjeka*, kao dolari u rukama Lou Reeda.

– E, nećeš! – reče tetka i izjuri kao vihor. Dok je tetak jasno cvilio i dovikivao: – Ubit ćeš me! – začuje se ding-dong na ulaznim vratima.

Bio sam u prostoriji kada je ušao. Čudan svat, anakronih manira, što u oblačenju, što u ponašanju.

– Vidim dva bogalja – reče suho i bezosjećajno. – Ma zašto da skrivam i glumim: ja sam demon duhana i došao sam po vaše duše!

U sobi se temperatura spusti za 10 stupnjeva.

– Ne bojte se! Još nije kraj. Doći ću ja vama opet – izvadi posjetnice i dade nam ih. Pogledah je dobro. Takve nisu imali ni kolege Patricka Batemana. Reljefni papir, ljubičasta holografskog odsjaja, *fancy* nepostojeći font najtamnije nijanse sepije. Pisalo je:

Drago A. Lictore de Nicotiana, Product Manager za popularizaciju duhana krovne udruge svih proizvođača duhanskih proizvoda. Smoke me Entombed.

– A što je zapravo Vaš posao? – upitam ja.

– Ah, kako da vam kažem, ja bih najradije da svaki pušač puši samo svoje, personalizirane duhane!

Sad mi je bila jasna njegova popularizacija.

– A smije li se znati kako ćete uzeti naše duše?

– Ah, ništa lakše, ništa lakše...! – mahne maramicom.

– Ti! – dotakne se moga nosa vrškom kažiprsta – Ti ćeš bankrotirati podržavajući svoju ovisnost jer nedisciplinirano trošiš! Budući da se otvoreno sprdaš s „duhanom iz gepeka“, umrijet ćeš od onoga sa slika prije nego što i uspiješ prijeći na taj duhan jer su oralni karcinomi češći u lulaša!

– A ja? – drhtavim glasom reče tetak.

– Vi, moj gospodine? – okrene se teatralno prema njemu – Mogu li dobiti još jedan orahovac?

Tetka, koja je već bila tu i sve čula, brzo ga usluži. On uzme mali guc i pomno ga degustira uživajući, a zatim ostatak saspe.

– Vi, gospodine, Vas ću pustiti da se pirjate na laganoj vatri prije nego što Vas ponovo posjetim! – reče to i nekakvim polumagičarskim pokretom, u kojemu mu se polucilindar popne uz ruku pa na glavu, pozdravi kišobranom i izjuri.

JA

Ubrzo me počelo boljeti u predjelu desnog krajnika. Naravno, znao je: karcinom. Ali nije rekao istinu: ipak sam pušio žuti bosanski duhan. Na nos.

TETAK

– Stara! Daj mi stotku za malo duhana!

– Nemamo!

– Lažeš!

– Što ćeš sutra jesti?

– Jebeš to! Gubim se! Ne mogu disati koliko mi nedostaje dašak nikotina! Hajde, budi drug... – Ali stvarno nemamo želimo li svaki dan jesti!

– Daj, jebeš to! Umrijet ću sad i odmah!

Ja sam, trpeći, šutio kao pizda.

Začuje se ding-dong na vratima i žurno ulijeće gospodin Demon Duhana.

– Dobar dan! Da vidimo stanje naših štićenika! Pravo sam iznenađen. Ipak ste uspjeli doživjeti da pušite bosanski „iz gepeka“, pa makar na nos! Bravo za vas. A Vi?

– Ne da mi... – kašlje – Ne da mi... Nećak me opskrbljuje... Nek' i on bude od neke koristi kad mu već dajem krov nad glavom!

– Nego, imam nekog ozbiljnog razgovora s Vama, gospodine tetak!

Demon izvadi masivan revolver, čiji krom načas bljesne, i stavi ga na vitrinu.

– Spremite ga samo dok ga Vaša supruga ne spazi!

– Ali, će... čemu to?

Vrag mu se skroz približi i pogleda ga u oči.

– Biste li se Vi ikada ubili zbog duhana?

– Ja? Zbog duhana? Ma šta Vam pada na pamet? Tko se još ubija zbog duhana?

– Dobro, dobro – potapša ga demon. – Eto, onda sam završio ovaj posjet! Idem dalje! – ponovo čudno stavljanje šešira koji ovaj put uopće nije imao! Ili jest? Nismo mogli sa sigurnošću tvrditi. Ovlaš podignuh ruku nikomu ili ničemu.

Ležao sam na samrti. Bilo mi je teško uopće pomaknuti se.

– Nemam, tetak – jedva prozborih.

– Anđo! Odi do čovjeka!

– Ne idem ja nikamo!

– Ali k'o Boga te molim!

– Neću!

On izvadi pištolj, ona vrisne.

– Ti misliš da je ovo šala?! Da je zajebavanje ćubiti bez cigarete!? E, pa da znaš, duhan mi je važniji od tebe! Duhan je moj najbolji prijatelj!

– Onda se ubij! – ona se okrene i izađe iz prostorije.

Čuh ga kako šmrče nosom i zaključih da plače dok si je prislanjao pištolj na sljepoočnicu. Prasak. Trzne nogama i tišina. Ja s vrtoglavičom ustah i posegnuh za pištoljem. Tu me ugleda tetka i zabezekne se. Stajao sam osupnut beznadnošću cijele situacije. Stavih si cijev u usta. Pištolj nije opalio. Smijao bih se da mogu. Bio sam jebeno živ. Ne može mi nitko ništa. Imali smo tajnu. Izvadih kutiju Marlboro.

MJESTO NESREĆE

Denis Giljević

U trenutku kada je životinjski vrisak počeo gubiti na snazi, u okrajku sekunde u kojoj su mu razjapljene čeljusti zadrhtale, u otkinutom listiću vremena u kojemu je grč sklopljenih vjeđa stao popuštati, Vojko Varandžija poletio je prema naprijed. Udarac silovit pratio je zvuk najprije tup, a odmah zatim i oštar, rezak zvuk prskanja vjetrobranskoga stakla čije su se krhotine prosule po njegovu zapanjenu licu. Samo je remen spriječio najgore. Po njegovu živu glavu. No najgore je tek dolazilo.

Vojko Varandžija vozio je istom zagrebačkom rutom svakoga dana. U šest i deset izjutra prolazio je pokraj benzinske postaje naftne kompanije čijim je uzurpatorima Mađarima i njihovim domaćim slugama jebao majku. Kričao je i svršavao od zadovoljstva u kabini svoga dvadesetogodišnjega vozila koje je tehnički pregled prolazilo samo zahvaljujući novčanici od dvjesto kuna koju je službenik uvijek mogao naći dva puta presavijenu u prometnoj dozvoli.

Kažu da se sudbina poigrava s nekim ljudima, ali Vojka Varandžiju... Njega je ismijavala. Završio je fakultet koji nije mogao završiti nitko da bi na koncu završio radeći poslove koje može raditi svatko... Pa bi tako svako malo završavao na cesti. Ganjao je Vojko snove, ali malo po malo, mic po mic, razočaranje po razočaranje, i snovi su počeli proganjati njega. Danju. Noću. Ni na kojemu mjestu, ni u kojemu trenutku, Vojko Varandžija nije mogao pronaći spokoj. Demoni... Oni su bili sveprisutni. Vojko je spas pokušao pronaći u glasu, buntovnome ostatku potraćene mladosti, sjemenu prkosa koje je pokušalo niknuti u jalovoj zemlji, pokušavajući ga dići. Vojkovi krici, Vojkovi

uzvici i urlici bili su glasni, neporecivo snažni, zastrašujući poput bojnih poklika od kojih se neprijatelju ledi krv u žilama. Nažalost, nije se Vojko borio sa svojim demonima – on im se vriskovima predavao.

Čak su i najveće kukavice mogle – uz malo truda i uronjene u masu – dići glas, istisnuti povik iz grla kao pašetu iz tube. Vojko Varandžija nije mogao ni to. Uspijevao je vikati kada nigdje nema nikoga, imao je muda vikati samo iza podignutih prozora, u najraniju, zimsku zoru, iza zaključanih vrata dvadesetogodišnjega vozila. Ali tada je jebao majku svima, bio je najjači, nepobjedivi borac za pravdu, superheroj, pravednik čelična poštenja.

Na pustoj zagrebačkoj cesti, popločanoj prljavim namjerama jakih i svjetskim zavjerama moćnih, u šest sati i sedamnaest minuta, na obzoru čovjeka u čijim rukama nije bilo ništa osim volana, koji je grčevito stiskao, izronilo bi Sunce, zeleno zdanje privatne poliklinike. Lepeza vriskova ponovo bi iskrivila njegovo lice i zategla mu sve mišiće, a jezik bi se zapetljao u klupko bijesnih glista.

– Kako simbolično, oh kako simbolično, kako jebeno simbolično, kako jebeno simbolično-dijabolično... – zavrteo bi Vojko glavom, prepuštajući krhke slamke spasa koje bi nudio razum na nemilost roju pomahnitalih električnih impulsa, – da je boja Sunca jednaka boji novca...

U šest i osamnaest vrisak bi bio ugušen u krvi koja je vapila za svakom slobodnom, ma i najnestabilnijom molekulom kisika. Vojko bi duboko udahnuo i, sav zajapuren, prodrmao prkosnu junačinu čiji bi dlan skočio na trubu. Uvijek, bez iznimke, junačinu bi već nakon nekoliko sekundi zaustavila desnica papčine, drhtavi prsti čovjeka koji vrišti u automobilu. Umjesto trube, u šest i devetnaest, u kabini dvadesetogodišnjega automobila koji je rutinske policijske kontrole prolazio samo zahvaljujući novčanici od dvjesto kuna koju je policijski službenik uvijek mogao naći uredno presavijenu u prometnoj dozvoli, izniknuo bi busen grlenih psovki. Jer truba bi odjeknula. Glas, ma koliko jak, ostajao bi skriven iza režanja motora.

Kleo bi Vojko sve dok mu velebni bastion bijelih kuta, anđela kojima bolnička krila služe samo kako bi se domogli perja, onih koji su svoju humanu zakletvu prodali i obezvrijedili, a tuđu muku i bol masno naplatili, ne bi ostala tek točkica u retrovizoru.

Gromke psovke bi se malo po malo, semafor po semafor, pretvorile u jezik koji je razumio samo on, izmišljeni jezik obezglavljena bijesa, neartikulirani zvuk neumoljive ogorčenosti, glas očajnika zatočen u kabini automobila, vapaj koji prodire samo u njegove uši pa ponovo, zauzdan tek ograničenjima Vojkovih glasnica, bez glave i repa, juriša na vjetrobransko staklo. Začarani krug.

Ponekad, pri kraju Vojkova puta prema tvorničkome krugu pakla iz kojega se bezuspješno pokušavao iskobeljati, rastrgani bi zvukovi dobili obrise melodije. Bila bi to uvijek, i baš uvijek, bez iznimke, završna dionica pjesme *Child in Time*, sablasna, obogaljena, na momente groteskna imitacija glasa Iana Gillana koja bi, umjesto duše, čovjeku parala uši. Dvama bićima, jednome čovjeku u vremenu zapisanome i jednome djetetu u vremenu izgubljenome, licu koje su vidjele svjetske pozornice i licu na koje su sjenu bacale samo slijepe ulice, bilo je zajedničko samo jedno – intenzitet krika koji je bio toliki da su se vjeđe pod njegovim teretom sklappale kao školjke pred halapljivim hlapom.

U šest i dvadeset i pet, približavajući se semaforu na posljednjemu raskršću njegove sudbine, Vojko Varandžija odvrnuo je vrisak na najjače i stisnuo gas. Kapci su se zatvorili, slijepili, sljubili, a Vojko je stao u sebi odbrojavati sekunde. Gas, gas, glas, glas... U trenutku kada je vrisak počeo zamirati, u krajičku sekunde u kojemu su mu čeljusti razapete vriskom zadrhtale, u otkinutome listiću vremena u kojemu je grč sklopljenih vjeđa stao popuštati, tijelo Vojka Varandžije poletjelo je prema naprijed. Udarac silovit pratio je zvuk najprije tup, a odmah zatim i oštar, reski zvuk prskanja vjetrobranskoga stakla čije su se krhotine prosule po njegovu posivjelome licu prestravljena miša. Kočnice na rubu izdržljivosti dale su sve od sebe, ali bilo je prekasno. Automobil je zaplesao, zanio se, udario u rubni kamen i poskočio. Motor je štucao sve dok se u štucanju nije i ugušio. Prednji su kotači,

poput očnjaka, zagrizli duboko u uzani travnjak između voznih trakova. Samo je remen spriječio najgore po živu glavu Vojka Varandžije, ali nije mogao spriječiti najgore.

Nagonski je zgrabio remen čiji ga je lagani dodir sada gušio. Napipao je kopču i oslobodio se. Dograbio je kvaku i odgurnuo vrata laktom. Ispao je iz vozila, prosuo se po kolniku zajedno sa svjetlučavim komadićima vjetrobranskoga stakla. Odbijao je podići glavu, ali sila jača od lomljive, savitljive volje ljudskoga bića natjerala ga je da uoči razmjere udesa, da u oči pogleda vragove usuda, prokletstvo koje sustiže tipove poput Vojka – da padnu od ruke vlastita pravednička bijesa u šake vlastite savjesti prije nego što ih se dočepa i kazna za zločin. Dvadesetak metara dalje, omeđeno vijugavim tragovima uzaludnoga kočnja, ležalo je tijelo u neprirodnome položaju, poput lutke čiji konci više nisu ni u čijim rukama.

Vojko je ustao polako, nesigurno, ni trenu ne prestajući vrtjeti glavom. Želio je vrisnuti, ali nije bio u stanju pustiti glas. Želio je ridati, jecati, ali glas je ostao zatočen iza knedle koja mu se otkotrljala u grlo. Čak mu je i disanje, iako plitko i ubrzano, postalo bešumno. Pa naravno, bio je izvan automobila. Pod njegovim stopalima krckali su i škripali komadići stakla svirajući onako kako su plesala koljena.

Stajao je na klimavim nogama, s dlanom na prsima, i buljio u rijeku krvi koja se slijevala oko tijela, tekla poput Save, ne gubeći snagu Dunava. Bijela svjetlost rijetkih farova našla se uskoro stiješnjena između crvenih i plavih bljeskova. Nemilosrdno zujanje u Vojkovim ušima postupno će nadglasati sirene.

– Što si učinio, Vojko, što si to učinio... – ponavljao je u Vojku strah od kazne, jedini koji je jači od savjesti.

– Nisi na vrijeme pobjegao s mjesta nesreće. – stigao mu je odgovor, prije hitne, prije policije.

KULENOVA SEKA

Branka Smoje

Stojim ispred, sad već poluprazna, ormara i buljim u ono malo vješalica, na kojima visi odjeća. Ostalih je milijun i tristo vješalica na podu, a hrpa je odjeće na krevetu. Uvijek sam se čudila kada u filmovima upravo ovakav kadar redatelj napravi dužim od pet sekundi. Sada znam čemu to.

Prošlo je i trideset sekundi, a ja još uvijek širom otvorenih očiju gledam (zapravo u prazno) nadajući se da će mi se ukazati haljina kakvu trebam.

Nikada nisam razumjela žene koje stalno govore da nemaju što obući.

– E, moja ćerice, da se i tebi do dogodi. – kao da čujem svoju kumu Laru.

Ona je svemu kriva.

– Znaš, razmišljala sam. Ipak 50 godina i nije mala stvar. Proslavit ćemo moj rođendan kako i priliči. U restoranu. Zvat ću i Mlađu da nam svira. – ponosno mi je rekla prije koji dan.

Jebiga, uvijek smo rođendane slavile u njezinoj vikendici. I to bismo otišle na cijeli vikend. Bile u trenirkama, puštale glasno muziku, pekle na gradele i ubijale se od koktela.

Što joj je sada pao restoran na pamet? Tko će to platiti? Nisam je ni pitala koga će sve zvati?

Meni je odmah prostrujilo kroz glavu da treba nešto fino i obući i obući.

E, zato stojim kao omađijana ispred svoga ormara i pomalo počinjem shvaćati da sve što imam i nije baš za tu priliku. Ma, našlo bi se

tu možda ipak nešto. Ali, jebiga, to mi je roba od onda kada sam imala deset kila manje. Ma da ništa ne jedem ovaj tjedan, nemam vremena toliko smršavjeti.

Probam onu zelenu haljinu, onu od pira prošle godine. Je, malo mi je uska, a i ne ide mi na boju kose. Bojila sam se ima nekoliko dana. Bacim je na krevet.

Stavim na sebe onu modru na bijele točkice. Izgledam kao Pipi Duga Čarapa. Samo mi fale pletenice. I ona završi na krevetu.

Ugledam crvenu. E, ta mi se sviđa. Ma čak mi ni ne stoji loše, čini mi se malo prekratka. A i nemam cipele za nju. One sam stare bacila, pukla je peta.

Ugledam crnu. E, to je to.

– Najviše mi idu na živce žene koje na slavlje dođu obučene u bijelo ili crno. Pa to uopće nisu boje za te prilike. – kao da čujem Laru pored sebe.

A baš bi mi dobro stajala. Možda bi mi skrila tih deset kila.

I ova završi na hrpi.

Krajičkom oka ugledam odijelce boje pudera. Moja boja.

Probam ga. Hlače uske, naravno, a jakna se ne može zakopčati. A i bilo bi mi vruće u njoj. A ako je skinem, morala bih imati neku košuljicu ili tuniku.

Hrpa raste.

U uglu ormara napipam onu modru haljinu od organdija s velikim cvjetovima. Poluduga, široka, lepršava. Vau, kažem sebi. Kupila sam je za petu godišnjicu mature. I nanosala sam je se. Može s pojasom, može bez njega. Probam je. Odlično. Bingo. Imam Oskara. Samo, jebiga, prozirna je. Sjetim se da sam imala i podstavu za nju. Tražim po ladicama. Naravno da je nisam našla.

Odlučim kupiti haljinu. Krenem odmah u pet. Imam vremena. Obilazim dućane, butike. U svakom drugom mi mlada anoreksična prodavačica kaže da nemaju brojeva za mene. One malo kulturnije kažu da

nemaju model koji tražim. Prošla su već debela dva sata. Vruće mi je. Žedna sam. I noge me bole.

Ugledam kafić. Odmah do njega je i butik. Hrabro uđem. Proda-vačica i nije tako bulimična. I vrlo je ljubazna. Izabere mi desetak haljina i pošalje u kabinu.

Crnu odmah stavim sa strane. I zelenu. Zbog kose. U narančastu definitivno ne mogu ući, a i prekričava je. Ljubičasta ima rukave, sku-hat ću se u njoj. A siva... već zamišljam kako će mi odmah aperitiv kapnuti i kako će se fleka širiti po njoj. U rozoj sam izgledala kao rastopljeni sladoled. Šarena je preduga i sliči mi na kućnu haljinu. A u onoj na pruge izgledam kao zebra. Nedostajao bi mi lav. Zadnja je bila plava. Ona prava *carrington* plava. Rastezljiva. Bez ramena. Tooo. Hrabro je probam. Je, i ona mi je malo uska. Stvarno, samo malo. Da stavim pojas, izgledala bih kao kulenova seka. Glasno se nasmijem. Ok, onda bez pojasa.

– Jel' sve u redu? – pita Ljubazna.

Tražim veći broj. Nema, naravno. Ali ako ne budem jela do subote, ako stavim korzet, bit će to dobro.

Da sam, recimo, mačka, i da trebam obući haljinu, onda bih svoj rep omotala oko sebe. E, tako izgledam.

Za salo vrijedi pravilo o čuvanju. Ono kaže da salo ispod struka po potrebi prelazi iznad struka, ali se nikako ne može izgubiti. Jebiga, meni se rasporedilo i gore i dolje.

Sjećam se kako sam nekada oblačila uske traperice. Legla bih na krevet i obično mi je Lara pomagala zakopčati ih. E, to salo je onda prešlo u gornju hemisferu.

Naravno, uz traperice su uvijek išle široke košulje ili bratove šest brojeva veće majice.

Hrabro izlazim iz kabine. Ljubazna lagano miče glavom: uho-rame.

– Nije loše. Evo dat ću vam ovu veliku maramu. – omota me njome.

I stvarno dobro izgleda.

Iz druge kabine izlazi mlada plavuša u crvenoj koktel haljinici. Vau, izgleda kao Venera, mislim na božicu. Tako se kaže. Ja sebi ličim na Veneru, planet.

Kao podstavu sam obukla pamučnu haljinu od kupanja na bretele koju sam obojila u modro u subotu ujutro. Malo sam je prosušila fenom i vlažnu obukla. Osjećala sam se kao sirena. Nove sandale s modrim i *carrington* plavim kaišićima odlično su išle uz haljinu iz ormara.

Na dijetu ću od ponedjeljka.

PREVELIKA DOZA

Alen Lisek

Bacio sam avion od papira s balkona svoje sobe na petome katu. Klizio je kroz zrak, dizao se i spuštao, napravio piruetu, pa se, kao pogodan nevidljivim metkom, najednom strovalio na cestu. Automobili, kamioni, crveni, plavi, srebrni i crni, mali i veliki, gazili su ga bez osjećaja krivnje, bez emocija, okrutno su žurili na meni nepoznate destinacije. Moj dragi, papirnati avion. Što bude s papirima kada se izgube, kada ih vjetar odnese?

Taj sam dan zadnji put rekao svojoj majci da je volim. Ne zato što sam je prestao voljeti, već zato što je volim previše. Zagrlio sam je suzdržavajući se da ne briznem u plač. Što bude s ljudima? Kamo odlaze? Što bi se dogodilo da sam odlučio pratiti papir koji je nekoć bio moj avion? Papiri se s vremenom raspadnu, možda se otope u vodi ili ih proguta vatra, možda ih pojede neka životinja, neki mali crvići ili bube. Moj su možda izgazili automobili sve dok se nije raspao na najsitnije komadiće, nevidljive golim okom.

Čovjek nikada ne zaboravi dolazak djeteta. Te male, slinave prstiće kojima si nervozno trljaju lice i naslage sala na nestašnim nožicama. Nikada se ne zaboravlja čudnovata misao da će to malo stvorenje hodati, pričati, raditi, sanjariti, voljeti i mrziti. To ću dijete voljeti previše, tek ću tada saznati što znači kada pjesnici kažu da ljubav boli. Nije to vezano uz romantičnu ljubav, patnju neuzvraćene ljubavi, kako sam dotada mislio. Ne, to što će me boljeti to je samo prevelika količina ljubavi, jednostavno prevelika doza, baš kao što boli kada popijem previše vode, pojedem previše hrane ili konzumiram previše droge.

Nekada sam mislio da se mogu sjetiti svega. Ali, kako se sjetiti nečega čega se ne sjećam? Duboko zakopane uspomene nekada dođu kroz nosnice, kao što se dogodilo Proustu s kolačićem, nekada pak dođu kroz snove, nekada nas iznebuha opale kao ljetni pljusak. Nekada sam mislio da sam cjelovit, mislio sam da imam ime, prezime i identitet, mislio sam da sam osoba, jedinka *Homo sapiensa*. Mislio sam da sam dijete, a zapravo sam bio odrasla osoba. Mislio sam da sam star, da sutra neće doći, da će nestati svijeta, a ja ću ostati stajati čvrsto poput kozmičkoga drva, korijenjem u zemlji, a krošnjom visoko u svemiru.

Taj sam se dan igrao s klikerima u dvorištu škole. Imao sam prijatelje, nebo je bilo plavije, cvijeće opojnije, a sunce je blistalo trostruko jače. Vjetar je tada bio pitom, a kiše tople. Tada još nisam znao da je stvarnost iluzija, da su klikeri samo sabijena nakupina atoma, a da su atomi ništa doli praznine, a da je praznina vječno propadanje i ništavilo. Nisam tada još vjerovao da ću odrasti, da ću završiti školu, diplomirati na fakultetu, pronaći posao, pronaći suprugu koja će mi roditi dijete. Nisam znao kako će se to dijete zvati ni koliko ću ga voljeti. Predoziran životom, ubacivao sam klikere u malene rupice koje sam s prijateljima iskopao u prašnjavoj zemlji.

Nekada sam bio normalan – jučer je bila prošlost, danas je bila sadašnjost, a sutra budućnost. A kada bi mi netko spomenuo putovanje kroz vrijeme, ja bih samo odmahnuo rukom i rekao da ne vjerujem u znanost. Crne rupe, brzina svjetlosti, kvarkovi i multiverzumi samo su daleki pojmovi, sjene na zidovima koje mi ne služe ničemu, možda samo kao povremena misaona razbibriga ili tema na kavi sa starim prijateljem. Problem je opet bio u prevelikoj dozi. *Sinicuichi*, ili *Heimia salicifolia*, biljka koju sam konzumirao, nešto mi je učinila. Konzumirao sam previše, ne znam koji je to bio datum, ne znam koja godina, znam samo da sam tada još bio normalan, da je nebo bilo plavo, Zemlja se još okretala oko Sunca, a mjesec oko Zemlje.

Što će biti sa svemirom? Neki kažu da će se raspršiti, neki da se će vratiti u neku malu točkicu koja je i bila prije velikoga praska. Nekada

~~~~~

sam mislio da je svemir prevelik za tako male ljude kao što smo mi. Zvijezde su se činile tako bezazleno dalekima, a tama između njih bila je misterija koja me držala prikovanim na pamučnoj dekici. Ptice su nekada bile dinosauri, a sisavci su bili mali miševi koji su se skrivali u rupama. A Mjesec nije uvijek bio tu, netko ga je prije deset stoljeća dovukao do nas i zavrteo ga poput divovskoga zvrka.

Što će biti sa mnom? Hoću li ikada više biti dijete? Hoću li ikada reći mojoj majci koliko je volim? Što će biti s mojim djetetom? Ponekad se osjećam staro, prsti su mi drhtavi, zglobovi kruti, kosa mi je slaba i sijeda. Izbjegavam svoj odraz, ne volim način na koji me gleda – u mutnim očima nazire mu se tuga, vidim mu misli izmučene prevelikom dozom vremena.

Moje će dijete odrasti, bit će lijepo i uspješno ljudsko biće. Završit će školu, zaposlit će se i zaraditi novac. Pronaći će partnera, rodit će troje djece, moje unučadi. Unučad se voli još više. Čovjek mora voljeti te male, proćelave glavice, nabrekle trbuščiće i mekanu kožu. Takvi smo mi ljudi, mi sisavci, mi volimo svoje potomke.

Što će biti s ljudima? U što ćemo evoluirati? Neki mi je luđak jednom rekao da ćemo se vratiti u majmune, da će za točno 120 godina evolucija krenuti unatrag. Ne vjerujem tome čovjeku, razum mu je pomućen, to ne može biti istina. Zašto ljudi govore takve stvari koje me plaše? Zar ne znaju da sam ja tek dijete? Tek sam naučio hodati, pelene me stežu i bole me desni jer mi rastu prvi zubići.

Ponekad se pitam zašto sam poludio. I onda se sjetim: nešto sam uzeo, previše nečega, preveliku dozu. Na trenutke sam ipak normalan, pa se sjetim nekih detalja koje sam inače zaboravio. Na trenutke se sjećam budućnosti, a ponekad se vratim u majčinu utrobu gdje se odmaram od gruboga svijeta. Ljudi ponekad pričaju nerazumljivim jezicima, sada znam da su to jezici davno izumrlih sisavaca, onih miševa koji su bježali u rupe pod stopalima dinosaura.

Za točno sedam godina s balkona na četvrtom katu bacit ću papirnatu avion. On će pasti na cestu, auti će ga nemarno gaziti, a ja ću gledati kako sve manje liči na moj avion, ostaje samo papir, prljav i

razderan od masnih guma. Papir će se zatim poderati na sitne komadiće, a njih će raznijeti vjetar. Dio će pasti u vodu, rastopiti se, dio će progutati vatra, a one najsitnije čestice razgradit će bakterije.

Na mjestu gdje ću umrijeti izrast će drvo, visoko 89 metara, njegovo će lišće biti od čistoga zlata, a na granama će se odmarati sove i vrane. U materijalni svijet vratit ću se u obliku morskoga ježinca, a jedna će mi usamljena riba, mislim brancin, šapnuti tajnu arhaičnoga vremena.

Na vrijeme više ne gledam isto kao prije. Sada mi je nalik na paukovu mrežu bez niti, bez početka i bez kraja. Svi veliki ratovi i revolucije, veliki izumi i padovi carstava samo su mrlje od kašice na mojoj *partiklici*. Jučer je bilo sutra, a bogovi su nas odavno napustili, još otkako su presušila mora, a planine se urušile.

Ne znam hoću li uspjeti vratiti razum. Trudim se, ali sve mi je nekako zbrkano. Ne znam je li moja priroda uopće materijalna, ne mogu se više dodirnuti, a zrak koji udišem čini mi se šupalj. Čini mi se da sam samo točkica koja se sprema implodirati.

Čovjek nikada ne zaboravlja majčine tople poljupce. Čak i kada me više ne bude, ja ću se sjećati. Kada budem morski ježinac na kozmičkom drvetu, ja ću se i dalje sjećati. I prvih osmijeha moje djece, unuka i praunuka. Neću više nikada ništa zaboraviti. A onda ću se jednoga dana rasprsnuti, a od mene će nastati novi svemir s drukčijim zakonima, svemir bez gravitacije i materije. Bit će to svemir čiste svjetlosti, bezgranične, neukrotive ljubavi koja više neće boljeti. Jer ljubav je previše za naše krhke ljudske ljuštore, ne možemo mi to podnijeti, mi koji smo nekada bili mali miševi.

Znam da nešto nije u redu sa mnom, znao sam to još odavno. Ljudi me izbjegavaju, starci mi se rugaju, djeca viču na mene, prijatelji mi okreću leđa. Nisam trebao ići predaleko, uvijek sam imao problema s doziranjem. Otkako sam konzumirao tu prokletu biljku, svakim danom sam sve zbunjeniji i ne znam što me tjera da pišem ove apsurdne riječi po drevnim kamenim zidovima koje obični smrtnici više ne mogu vidjeti.

Gdje je moja majka? Gdje je da me spasi, da me zagrlji i utješi? Gdje su moja djeca, moja supruga? Gdje su nestali leševi mojih predaka? Gdje je moj odraz? Zašto ga više ne vidim u zrcalu?

Jučer je napokon nestalo i nebo, zamijenio ga je azbest. Još su tri dana ostala do početka retrogradne evolucije. Čini se da je onaj luđak bio u pravu, vratit ćemo se u majmune, pa u miševе, sve dok ne postanemo euglene. Ali ta me pomisao više ne plaši, možda sam postao hrabriji, mudriji i sada dobro znam da ćemo svi biti sretniji kada opet postanemo jednostanični organizmi. Možda se evolucija nikada nije ni trebala dogoditi.

Kažu da je divovski meteor iz dubokog Svemira presudio dinosaurima. Izumrlji su zbog svoje veličine. Bolje je biti mali, zato sam odlučio ne odrasti. Vječno ću biti beba, zapravo, neću ni izaći iz maternice, tu sam siguran, zadovoljan, sretan i obavijen ljubavlju.

Za sat-dva bit ću opet normalan. Bubrezi će napraviti svoje, mokraćom ću izbaciti alkaloide kojima ne znam imena. Popit ću kavicu, nazvat ću mamu i reći joj da je volim. Bit ću opet Dražen Prokulica, student psihologije iz Našica, s prebivalištem u Zagrebu. A idući put bih se trebao bolje informirati o supstancama koje planiram konzumirati i dobro pripaziti na doziranje.

– Draženeeee...

– Molim?

– Pogledaj si ruke.

– Oh, ne!

– Topim se, koža mi je nestala, vidim si žile, tetive i mišiće.

– Tko si ti? – duboko sam udahnuo, utišao paniku.

– Ja sam papirnati avion – odgovorio je podrugljivi glas.

– Ne, nemoguće...

– Kako si mi to mogao učiniti, Dražene?

– Što?

– Znaš...

– Ne, molim te...

11. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ $\frac{1}{2} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{6}$ $\frac{1}{2} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ $\frac{1}{2} \times \frac{1}{5} = \frac{1}{10}$

VOLIO BIH PONOVI DRUŽENJE

Mirjana Mikulec

Ništa, baš ništa o prošlosti svojih roditelja, djedova, pradjedova nije znala. Nikada se o tome nije pričalo. Ni o čemu se nije razgovaralo, osim svakodnevnih svađa koje su završavale očevim odlaskom i majčinim mučaljivim, lošim raspoloženjem cijeloga dana. Otac nikada nije bio pijan i do danas se ne zna kamo je odlazio. Bilo je u tome neke tajanstvene mogućnosti za nju: izmisliti prošlost.

Razmišljala je o tome usred šume, u ožujku, koji je nagovijestio kišno proljeće. Potok podno slapa Sopot zeleno je vijugao kroz šumu u kojoj su iz zemlje pokrivene mahovinom i trulim lišćem provirivali izdanci šumarica, visibaba i mladoga drveća, gdje god se pjenio preko kamenja, a gdje god stepenasto spuštao u dolinu. Zelenoplava voda bila je prožeta energijom i podsjećala ju je na Slavu Raškaj. Opsjednuta je njezinim slikama i sličnošću njezinih očiju s bojom vode u žumberačkim potocima.

Doveo ju je na izlet u svoj kraj i ponosno pokazivao njegovu ljepotu. Želio je da se popnu na vrh slapa, ali pogled na njezine neprikladne cipele naveo ga je na odustajanje od toga. O penjanju na planine pričao je s oduševljenjem, ali ni njegova koljena više nisu sposobna za takve pothvate, pa joj je bilo lakše. Drugi put, složili su se. Ona je knjigovođa cijelim svojim likom, pomalo krupna i troma. Na prvome službenom susretu poklonio joj je limenu podlogu za knjiženje kojom su se služili davno prije pojave računala. Poslije mu je bilo neugodno, a ona je bila ugodno iznenađena njegovom impulzivnom reakcijom – čak je u tome vidjela romantiku.

Mnogo je romantike bilo na izletu kojim su zaključili kraj poslovne suradnje. Obilazak slapa, mlina i uzgajališta pastrva. Šuma je bila gola, bez cvijeća, samo divlja zelenoplava voda i uski, mokri seoski putovi u parku prirode, a ljudi nasmiješeni i mirni, kao da su godina-ma udaljeni od gradske nervoze. Dok su jeli pastrve, prišao im je čovjek otrcana izgleda, ali kulturna ponašanja, s tragovima alkohola na licu. Nakon srdačna razgovora saznala je da je stručnjak koji pomaže ljudima u zamršenoj klopki propisa, i to bez naplate. Imala je osjećaj da još jače klizi u prošlost. Vodio ju je zatim u Samostan sestara bazilijanki u Sošicama da joj pokažu etnozbirku toga kraja. Redovnica ih je dočekala srdačno u još nezagrijanu prostoru. Obradovala se poklonu, ali ponajviše susretu. Popili su po čašicu domaće višnjevače da bi se zagrijali. Zime su ovdje duge, a posjetitelji rijetki.

Za kraj su izabrali Ozalj i pogled na Kupu sa Staroga grada. U uskome prostoru auta, dok je on vozio sporednim cestama, a ona promatrala zapuštenu i divlju prirodu kraj puta, upustili su se u opušteni razgovor. Vršnjaci su, dijele iste zagrebačke studentske dogodovštine, način života koji je iščezao u poslijeratnome vremenu. Saznala je ponešto o njenoj prošlosti, interesima, obitelji, naslutila ista nezadovoljstva, iste neuspjehe. Nije puno pitala, sama je izgradila priču o životu jednoga potomka muslimanskoga izbjeglice u gradu podno Žumberka.

Pogled na Ozalj, na pripitomljenu rijeku, bio je zamagljen prvim sumrakom i takav još romantičniji. Začudio se kad mu je rekla da piše pjesme. To je tako suprotno njezinoj vanjštini i poslu koji obavlja kako je on rekao. Poklonila mu je knjigu i zahvalila na divnome danu. U sebi mu je zahvalila na još jednome proplamsaju ženstvenosti u sebi.

Sutradan joj je poslao poruku u kojoj kaže da su mu se dopale pjesme, a posebno erotizirani razgovor, pa citira „ona obliže cigaretu“... i da bi volio ponoviti druženje.

Pročitala je nekoliko puta da bude sigurna da je dobro shvatila i, po tko zna koji put, zapitala se zašto nijedan njezin romantični susret

nije završio onako kako se nadala. Možda je bila previše stroga prema svome ocu i njegovim avanturama, pomislila je nepovezano. Krv nije voda i svi smo samo ljudi, kažu otrcane poslovice. Skliznula je u otrcanost bespomoćno, kao kroz vremenski valjak.

BUĐENJE

Marijana B. Parazajda

– Ustaj, nesrećo! Dok svi ljudi rade, ti crkaš! Marš van! Da te više nisam vidio!

Udarci nogom po rasklimanim vratima moje sobe. Poduprta su stolicom jer ih više ne mogu normalno zatvoriti. Zadnji ih je put stari pokušavao otvoriti sjekirom.

Sedamdesetpetogodišnji starčić, moj otac, iz kojega se veselost i živost istočila. Ostao je talog ogorčenosti u malome stisnutom tjelešču. Izboran, nagluh, ljude gleda u usta kako bi razabrao riječi. Starinske hlače, ispeglane na crtu, rasparani sako, i nikuda bez crnoga šešira.

Ležim u krevetu i čekam da se bura negodovanja stiša. Kada nabroji sve, kao dječje brojalice, polako se spusti stepenicama i ode u kuhinju. Otkad je mama umrla, preselio je kauč; spava i živi u kuhinji. Pakost redovno usmjerava prema meni.

Ne znam kako sam se u ovim godinama, četrdesetima, doveo do ovoga. Nije da sam ni prije imao nešto od života. Nakon nedavne pijanke s dečkima u lokalnoj birtiji zaustavila me policija. Oduzeli su mi sredstvo za rad. Vozačku. Vozim ekspedicije, ture po nekoliko mjeseci, a sada je s tim gotovo na tri mjeseca.

Ležim u svome mladenačkom krevetu, u roditeljskoj kući, u zabačenome selu iz kojega sam se svom silom trudio pobjeći. Nemam sredstva za život, nemam opciju. Prisiljen sam na suživot sa starim s kojim nikada nisam imao dodirne točke. Priznavao je samo moju mlađu sestru i starijega brata Sinišu. On je deset godina stariji od mene.

Prvi problemi počeli su se nazirati kada sam ja imao sedam, a on sedamnaest godina. Bio sam gotovo njegove visine. On naprosto nije prelazio visinu ograde. Vodili su ga u razne bolnice, kljukali vitaminima, hodočastili kod mnogih travara. On je bio osoba nižega rasta. Kao između ostaloga i cijela moja obitelj.

Problem je i moja boja kože. Bio sam tamniji od svih njih. Sestra je bila tanka šibica, brat omanjega rasta, a ja – rastao sam kao gljiva poslije kiše. Čak sam i hodao pogrbljeno da smanjim razliku među nama. Boju kože nisam mogao skriti. Bio sam tamnopot s crnom kosom.

Iznad moje glave otvoreno je visjela majčina nevjera. U selu se oduvijek šušalo kako je moj otac netko drugi.

Kada bi stari bio zlorado raspoložen, a često je bio, pokušavao je iz matere izvući priznanje. Jednom prilikom, komadom drveta, razbio joj je arkadu, drugom škarama probio venu na nozi.

Često je govorio da će nas sve pobiti. Mama je umrla. Pokopali su je dvadeset kilometara od našega groblja. U mjestu odakle je rodnom. Brat i sestra otišli su za svojim životima. Meni je nekako uvijek prijetio povratak u rodno mjesto. Često bježim, ali nešto me vraća. Tražim dom daleko od doma.

Bez novca, jer nekako ne znam štedjeti dok imam, morao sam se vratiti kući. Kad više ne bih mogao slušati kakav sam probisvijet postao, odlazio bih k sestri. Prehranjivao sam se voćem sa stabala i sendvičima iz lokalnoga dućana. Kad staroga nije bilo, zaključavao je kuhinju i skrivao hranu.

Neka crknem, tako je siktao. Takve riječi poput čička uhvate se za odjeću, pa ih nosiš kroz život. Bodu te i smetaju ti.

Pješice kroz šumu često odlazim do vikendice. Jesen je šumila u krošnjama, lišće se poigravalo pod nogama, miris mokre zemlje. Uz put pronalazim nekoliko hajdinih vrganja. Uzimam im kapice, struči su nagrizeni crvima. Priroda dala, pa polako uzima natrag k sebi.

Umjesto na kat, u sobe, odlazim u podrum. Miris plijesni podsjeti me na starost. Mušice mi napadaju nos, oči. Sjedam kod drvenoga lagva i polako točim vino u masnu kriglu. Nekada je u njoj bio kupljeni

senf. Boja vina rijetki je sok od naranče. U praznome želudcu kiseline brzo djeluju i oduzimaju mi noge.

Budim se u mrklome mraku. Ne znam gdje sam. Povraća mi se. Teturam iz podruma. Povratim žuč pod trs pa na sve četiri stepenicama otpušem na kat. U mraku liježem obučen na kauč.

Sjećam se tako, jedno ljeto, taman sam završio prvi razred. K nama je došla živjeti, odnosno umrijeti, mamina mama. Bila je malo viša od mene, a imala možda četrdesetak kilograma. Usred ljeta nosila je maramu, nekoliko haljina omotanih fertunom. Uvlačila se nekako u sebe kao živa mumija. Hodala je usporeno. Nama djeci djelovala je poput rasklimanoga panja. Cijelo selo prognoziralo je kako neće doživjeti Božić.

Toga su dana naši roditelji otišli u grad sa sestrom k doktoru. To je podrazumijevalo ustajanje u 4.30, hranjenje životinja i povratak iza 14 sati. Naš zadatak, odnosno moj i bratov, bio je paziti na babu. Trebali smo joj dati doručak i ručak. Za desert, za nas je bila osušena orehnjača, a za nju sladoled.

– Ionako neće još dugo. Morate učiniti tako.

Klimali smo.

U tome trenu nismo ni namjeravali drugačije. Poslije doručka revno smo učinili sve kako nam je bilo rečeno. Nepojedene suhe kobasice vratili smo u frižider, a babu otpratili u njezinu sobu. Čak smo i psu, starome vučjaku, bacili ostatke.

Kada je na crkvi odzvonilo podne, iz frižidera smo izvukli pečeno meso, kruh i stavili na stol. Stavili smo i famoznu orehnjaču iako nam je u glavi bio samo sladoled. Čak smo ga nekoliko puta išli provjeravati u zamrzivač.

– E, a da je pitamo da se zamijenimo? – predložio je moj brat.

Starica je sjedila preko puta nas i dugo žvakala upalim bezubim čeljustima. Mrtvim očima gledala je u jednu točku na stolnjaku. Nije govorila.

– Bako, uzmi malo orehnjače. – ponudio ju je razmravljenom šnitom.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

2.3. *Effect of the number of iterations on the results*

2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

• • • • •

fertun zalijepili su joj se za tanka bedra dok su stopala ostavljala tragove u travi.

Mi smo išli dva metra iza njih. Nije nam pomoglo kad smo došli kući. Dobili smo takve batine da dva dana nisam mogao sjediti. Još sam onda rekao da ću otići kada odrastem. Nikada se neću vratiti. Ali vrag te valjda stalno pljuska i podsjeća na pogreške.

To popodne vratio sam se doma iz vikendice. Dvorišna su vrata bila širom otvorena. Traktor je radio na sredini dvorišta. Staroga nisam nigdje vidio. Japanske patke bezbrižno su razlijevale vodu iz pojilica.

Imao sam namjeru zatvoriti se u sobu. No, prolazeći prema stubama, okrenem se i ugledam oca kako leži na boku između kotača. Šešir se otkotrljao pola metra od njega.

– Stari! – zazovem. Ugasim traktor. Glavom mi prođe misao da samo iziđem iz dvorišta i odem u nepoznatome smjeru.

Vidim, diše. Plitko. Vadim mobitel i zovem hitnu.

Poput razlivenoga mulja tamni oblaci kotrljaju se prema selu.

Marica Žanetić Malenica

Šetam po stanu koji sam već darovala kćeri pa s njim ne mogu na tržište. Otvaram ormare i ladice, ima ih, Bogu hvala. Primjećujem da na zidovima visi poprilično slika, da su ormari prebukiranu te da je u

jednoj od ladica pohranjeno i nešto nakita. Ako bih sve to prodala, sigurno bih mogla otići na nekoliko putovanja, ali... Ne mogu putovati gola, bosa i nenakindurena, pa odustajem od ormara i te jedne jedine vrijedne ladice jer u svim drugima su tek *niškorist* stvari: balzam za ruke, rakija za vrat i koljena, krema za ne znam ni ja što, knjiga u pokušaju čitanja zaustavljena na petoj stranici, kapi za oči, sprej za nos... neugodno mi je dalje nabrajati.

Ostaju mi tek načičkani zidovi. Mjerkam ih ispod oka, skidam u mislima tri uratka naših poznatih slikara i preslagujem preostale. Nisam zadovoljna novim rasporedom. Zapravo, ne volim gledati u prazne zidove, baš kao ni razgovarati s praznim glavama. Tko bi meni udovoljio, taj se nije rodio, rekli bi naši stari kojima sada već i ja ravnopravno pripadam.

A onda mi se u glavi naglo zakovitla misao. Za početak ću prodati – grob. Javit ću se prijatelju za kojega znam da je počeo razmišljati o ovoj vrsti smještaja. Rečeno – učinjeno, i to sve po redu i zakonu. Njemu grob, meni kuverta.

Kako više ne sanjam Ameriku, baš kao ni Aziju ni Afriku, priklanjam se pomnijem upoznavanju *Stare dame*. Pravim popis europskih zemalja koje sam posjetila, a kojemu bih još trebala dodati barem njih desetak, kako bih ugrubo zaokružila sliku kontinenta koji me po rođenju ugostio i na kojemu ću, sada već zasigurno, proživjeti ostatke ostataka svojega života. Na popisu se nižu zemlje zapadne, srednje, južne i istočne Europe. Sjevera nema pa je, razumljivo i očekivano, kocka pala na Skandinaviju. S kim ću, kada ću, kako ću, pitanja su koja su me obasula poput proljetnoga pljuska. Za početak pronađem agenciju koja mi je nudi na dlanu tijekom desetodnevnoga putovanja autobusom i brodom. Blagu paniku i veliko uzbuđenje smirujem rješanjem prve nepoznanice te se bacam na odabir suputnice. Poželjna je ona već prokušana s kojom sam ranije često putovala u posvemašnjem suglasju. Kako svakoga tjedna pijemo kavicu u istome kafiću i u isto vrijeme, stigla sam, oboružana idejama i prijedlozima, pola sata prije nje.

ćemo možda u njega, ali nakon što smo kupili onu grobnicu u zidu, odustali smo.

– Pa kako je uopće došao do tebe? – zbunjeno će prijateljica koja je vjerovala da zna svaku priču iz mojega života kao i svaku stavku imovinske mi kartice.

– Ne pitaj, duga je to priča. Na njega je pravo polagao jedan bračni par bez djece koji je živio u inozemstvu. Slali su mome Ivanu novac da plaća naknadu. Umrli su ima i tridesetak godina, a mi smo nastavili plaćati po inerciji. Ivan je pravo služnosti prebacio na sebe, a po njegovoj smrti ja sam ga dobila te nastavila plaćati bez ikakve nade da ću u njemu zanoćiti. A lijep je to stari grob iz tridesetih godina prošloga stoljeća na dobroj poziciji.

– I? Kome si ga prodala? Koliko ja znam, grobovi se ne mogu prodavat’.

– Prijatelju. Nisam ga prodala, samo prenijela pravo služnosti na njega, a on mi je u znak zahvalnosti donio kuvertu i rekao: ‘Evo ti za jedno putovanje’. I kako sada da to potrošim na zube ili nešto drugo, reci ti meni... To je namjenski novac.

– A dobro govoriš... Nije u redu... Što će ti zubi ako ćeš stat’ doma i nitko ih neće vidjet’? – reče prijateljica i konačno se nasmije.

– Iiii? – pretvorih se u upitnik.

– Što ‘Iiii’? – pravi se da ne razumije.

– Ideš li sa mnom?

– Naravno da idem, i to iz dva razloga. Prvi je da sam i ja odavna htjela gore, a nikako da se odlučim. Ti si kukala da nemaš za zube, pa te nisam htjela stavljati na kušnju. A drugo, tko te tako ludu odbit’ može, ha-ha-ha. E ovo će mi bit’ baš dobra fora za sutrašnju kavu s mojim gimnazijalkama: preko groba do Skandinavije! Nenadjebiva si!

IT'S OKAY TO BE LITTLE SAD IN THE DEPARTURE LOUNGE

Ivana Komić

I'm standing on the dancefloor once again surrounded by the strange familiarity of faces, bodies, and sounds. Springsteen is *dancing in the dark* and I feel like I'm lost in one. I look around and see the glowing faces illuminated by the mirrorball lights, their bodies moving in the rhythm. Everything does feel a bit hazy, like I'm not really here, and all these beautiful people are just part of a long-lost memory, but it's fine, really, as long as I can feel my body moving, I'll just dance here in the dark for a while.

***

Okay. What do I want? I check my reflection among the sodas, chips and candies, and for one brief moment I cannot really recognize myself. I don't know why, but I feel this unknown anger from somewhere deep inside of me rising, a pressure, like the cork of a champagne bottle about to pop. I want to smash my head against the glass, violently, again and again, until it bleeds. No, no, I think I want to cry. I feel sad and I want to cry and I'm angry because I don't know why I feel this way right now. I can't seem to find the source of my sadness, and it makes me so freaking angry how it's just sitting there, somewhere in the depths of my stomach, like an unwanted visitor who has made himself at home there, cozy, wrapped in a blanket, lighting a fireplace, opening a bottle of wine. Okay, just calm down. I check the selection and there aren't many things left in there. What do I want? The first

vending machine, or the first closest thing to it, from Alexandria, I think, dispensed holy water. Maybe I should be sprinkled with some holy water, maybe then I would feel better. I don't know. I put some coins into the machine and press number 35. *Milky Way*. I'm not even that hungry right now. I put the little chocolate galaxy in my pocket and take out the paper to check my number. *C027*. I look at the monitor. *C019*. Number 19, a small middle-aged man, is waving his hands and arguing about something with the woman at the counter C. This could take a while. I sit down on one of the ugly orange plastic chairs, still nervous, and an old man sitting next to me shoots me a pitying smile.

– Cigarette?

This takes me by surprise. Sure, I could really take a cigarette right now, but... I quickly glance around the room to see if anyone else is smoking. Nobody.

– In here? I don't think it's allowed... besides, there are no ashtrays and...

– Don't you worry about a thing, darling. No point in worrying now anyway.

He fumbles in his pockets for a moment and takes out a little tea saucer.

– Here.

– Yeah... Okay.

I look at his old and frail but unbelievably steady hand as he lights two *golden Camels*.

– Thanks.

Inhale. Exhale. I watch it slowly smouldering and a sense of calm washes me over. I look around the room once again. A small group in the corner is laughing at Rodney and Del, one couple is playing... checkers. Checkers? Where did they get... Never mind. But no one seems to be bothered by our cigarettes.

***

- Miss Byrne?
- Yes, that’s me.
- Please fill out this form and bring it back here. Someone will then take you through that door over there.

The form starts with some pretty basic questions, but as I continue to fill it, they become more and more... strange? I don’t know. I mean, why are they interested in my *family members, friends, lovers*? Or in some of my *fondest and happiest memories*? Why do I need to describe myself in such detail? Okay, whatever, this whole day seems a bit off anyway. But this questionnaire is getting ridiculous.

	Definitely true	Mostly true	Not sure	Mostly false	Definitely false
1. Seeing other people cry can easily make you feel like you want to cry too.	☐	☒	☐	☐	☐
2. You consider yourself to be a happy person.	☐	☐	☒	☐	☐
3. You are very sentimental.	☒	☐	☐	☐	☐
4. You usually stay calm, even under a lot of pressure.	☐	☐	☐	☒	☐
5. You feel confident that things will work out for you.	☐	☐	☒	☐	☐

No, I don't know if I feel confident that things will work out for me. What things? Work out how? Maybe I'm reading too much into all of this. It doesn't really matter, does it?

***

He opens the heavy door and I follow him. Seconds, minutes, hours could have passed as we were walking down the dimly lit corridor, I don't know. I look left and right, but there is nothing except what seems to be an infinite number of doors. Suddenly, a strange and unknown fear fills my insides as if the ground beneath my feet is going to open any moment now, swallowing me whole. I feel like crying again, and I want this stranger to hold my hand and say that everything will be fine, that I won't inexplicably disappear into the ether.

Please don't let me disappear, please don't let me disappear, please don't...

At that moment he turns around as if he heard me and looks at me worriedly.

– Oh, are you okay? Oh shit, nobody has told you yet. Oh, sorry, I was supposed to do that. Look, it's my first day at work and truth be told, I'm very nervous. Apparently so nervous that I forgot to do the first thing I needed to do.

He starts flipping through his papers and picks up a card.

– I'll just read to you what it says here and then... yeah, we'll see.

Hello and Welcome to the After Life! We are saddened to inform you that your life on Earth has ended. We know that this might be an unpleasant situation for you right now. Please receive our deepest and sincerest condolences. But not to worry! This is just the first stop in your journey. Before you could move on, you will need to revisit some of the most important memories of your life based on the answers you provided in the questionnaire. This is your chance to say one last goodbye to your past life! We hope that these memories will serve you as a source of great encouragement and hope for the rest of your journey here.

The AL Administration

Oh, come on. This sounds ridiculous. No, no, no way. I'm speechless for a moment and I just stand there like an idiot, staring at him.

– Are you sure, you know, that I am...

– Yes, I am sure.

– Yeah, but I mean, as you said it, it's your first day here, maybe this could be a mistake or something, you know, you never know.

– Look, I’m really, really sorry, but they never, and I mean *never*, make any mistakes when it comes to this.

– Okay, but, maybe, maybe I’m not dead yet, but I’ve been picked up by some kind of mistake, like a, like a, you know how in that movie, uhh... what’s it called... *Heaven Can Wait*, yes. Warren Beatty’s character, he is sent to heaven by mistake, before he actually died, and then, then they put him, his soul I guess, into a new body. Because his old one was cremated and all that. Maybe they can do that, whoever is in charge here, you know, swap my body for someone else’s or I don’t know, something like that. Have you seen that movie, you know what I am talking about?

– Huh... no? I don't know anything about that, but as I said, there was no mistake, so no exchanging bodies or whatever you had in mind.

My head is dizzy and I feel like I'm about to pass out. Is it even possible to pass out if you are already dead?

– Huh... so I am dead... huh.... Weird.

– Yes, yes you are. My apologies once again, I was supposed to tell you that a bit earlier. Look, I'm just here to help you.

– Yeah, you've really helped me by reading that stupid card. Was that supposed to be comforting? *This might be an unpleasant situation*, yeah, no shit. Okay, sorry, I'm a bit angry right now I guess, that's all. So, who are you, exactly? An angel? Some other divine creature?

– No, no, what? I'm not the angel, just a guy who works here. Sorry, maybe we should have a proper introduction. My name is Gabriel. And you are... I mean I know who you are, but...

– Gabriel, huh? And you are not the angel. Yeah, sure, whatever you say. I'm Christine. Nice to meet you, I guess. So, can you tell me then where are we going exactly? I mean, what's the point of this all?

– As it says on the card, you need to revisit some of the memories...

– No, not the card. Can you explain it to me like a normal person?

– I mean, look, this here is a place full of sad, angry and hurt people who are grieving over their past lives. Everyone is different, of course, and uses different mechanisms to cope with this fact, but I think that everyone feels the same inside, even if you can't always see it from the outside. They need a little help before they could move on and continue with their journey. Think of it as a... a gas station? To fuel your broken insides.

– Or some kind of a departure lounge?

– Yes, that can work too.

– Terrible analogies.

– Terrible indeed.

This makes me laugh a little, for the first time since I've got here.

– Come on in.

– Yeah, sure, thanks.

***

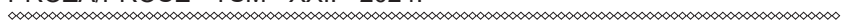
I feel like I'm in here forever, and yet, everything passes me by so quickly, images, scents, flavours, colours, sounds, feelings. The sweet taste of grandma's afternoon coffee and wild blackberries as we sit on the porch and wonder where has another summer gone. Shyness and excitement gathered in the sensation of the first kiss with some boy I would never see again. The changing colours of the autumn leaves as I walk through the forest laughing because of some stupid joke made by my friend. The gentle voice of my mother singing me lullabies and hoping that she'll finally get some sleep that night. The blinding feel of the sun on my face as I desperately cling to my father's back, scared of falling deep into the water, not yet ready to let go.

I feel confident that things will work out for me.

***

He opens yet another door and I'm standing on the dancefloor once again. It was the night when I fell in love for the first time, or at least I thought I did. I didn't know what love or loss was back then. Everyone is *dancing in the dark* to Springsteen. I scan the room searching for Gabriel, and my gaze falls on him there in the dark corner.

- Come on, come with me.
- No, no, oh, you don't need me in your memory.
- Yes, I do. I would like to keep you in my memories.
- Okay, fine, if you insist. So, are you feeling any better?
- Yes, yes, I do – and I truly mean that. I don't think that I'm afraid of anything anymore. – I will feel even better if you dance with me.
- Okay, will do.
- I suppose you cannot tell me what comes after this?
- You know that I can't. I cannot give you any more answers. You will have to figure them out yourself.

- That’s fine, I think I can do that.
- So, are you ready?
- Let’s just dance here together in the dark for a while, and then I’ll go.

THE BITTERNESS OF JOY

(translated from Serbian)

Slavko Mali

Some woman gave birth to me. And I remember when I was a child, we passed a wooden workers' barracks divided into several apartments with countless dull-coloured doors, one of them with an orange door and a small garden in front where the primroses were green and the marigolds burned with the love with which they had been planted.

I heard strange words from the woman holding my hand:

– This is where your other mother lives!

We entered through the orange door into a long room of brown planks, unpainted like the outside walls. There was a long table in the middle with wooden benches around it. It was a hot summer's day outside, but inside this room it was cold.

At the head of the table sat an imaginary boy, who took the middle out of a loaf of bread, made balls out of it and rolled them in a plate with sugar. Then he lined them up on a tray. His mother, a wonderfully beautiful woman in a modest house dress, brought a jug of cold water and served us those strange balls of bread rolled in sugar.

The woman, with her gentle complexion and warm blue eyes, approached me and tenderly stroked my head with her hand. I took her finger and greedily began to suck it. The boy on the other side of the table suddenly started throwing his bread balls at me, screaming hysterically:

– You are not my brother, you are not, you are not...!

The lady I had come with and I went outside and walked down the street, by the gurgling stream. It was already dusk and we could feel the first freshness of evening.

The woman stood at the door of her workers' apartment in the long shack and looked sadly after us. Then I heard my mother's voice next to me:

– You know, son, when you were very young, my milk dried up and you could have died. Then that woman, who was pregnant, started breastfeeding you, and saved your life. But when her son was born, there was no milk for him. That's why he stayed small and stunted. He can't walk, he just sits at the table all day and rolls sugar balls from the middle of the bread.

Suddenly I went wild:

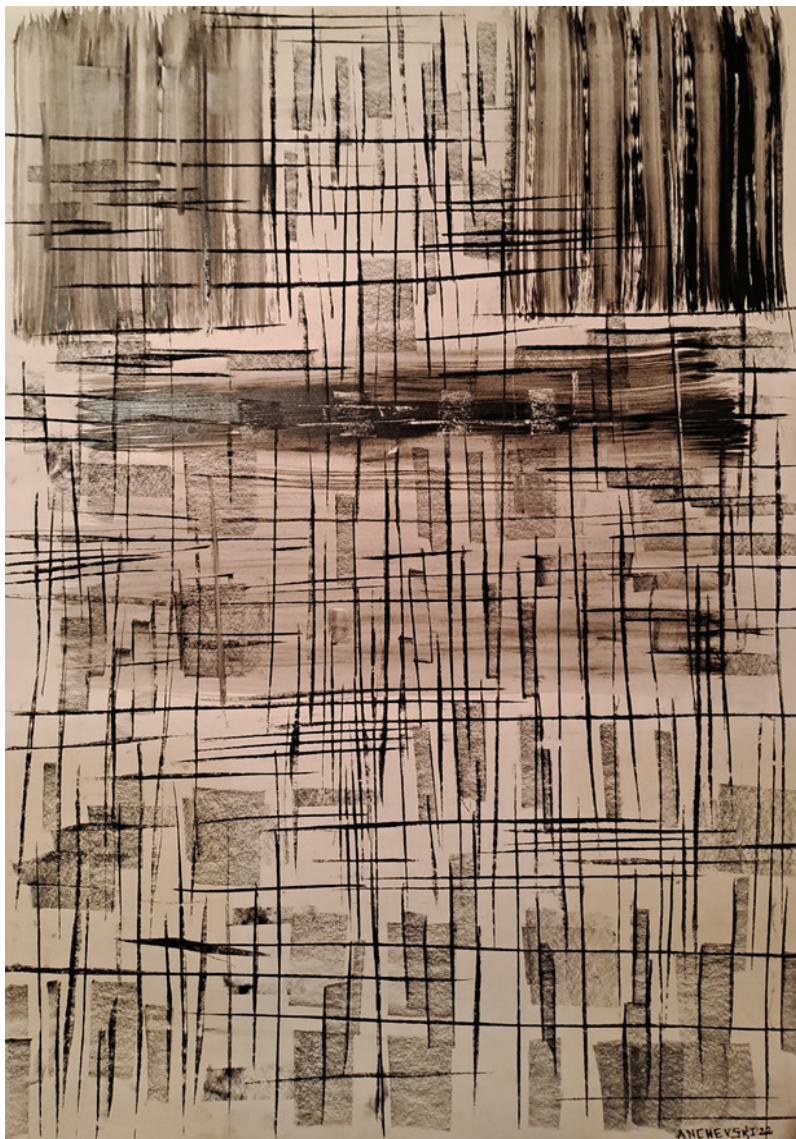
– You are not my mother, you are not, you are not...!

I ran back, burst into the room with the orange door, picked up my little brother and hoisted him on to my back. As we disappeared up the hill, turning into a point lost in the dark, the two women wept. Two women, one mother. The hysterical joyful laughter of my little brother who hugged me tightly around the neck just echoed, while small balls of bread fell from the sky like stars with tiny sugar crystals on them and rolled down the hill, disappearing into the night.

VIZUALNA UMJETNOST

STEFAN ANČEVSKI

TOMISLAV ŠILIPETAR

TOMISLAV ŠILIPETAR

ANA MARIJANOVIĆ

ANA MARIJANOVIĆ

SVEN SORIĆ

ANGELINA VUKOSAV

VESNA ŠPOLJAR

VESNA ŠPOLJAR

SLAVKO MALI

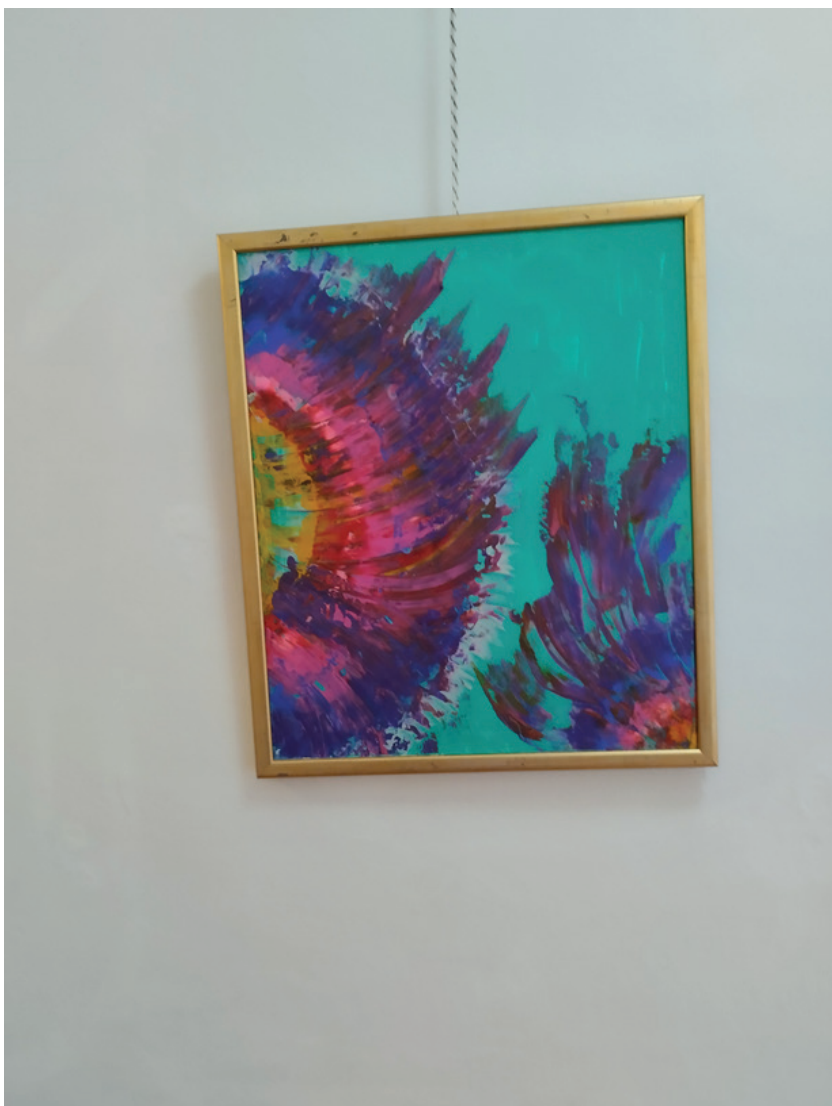
SLAVKO MALI

MARIJANA PETROVIĆ MIKULIĆ

MAJA PANIĆ HRLLE

MAJA PANIĆ HRLLE

VIŠNJA MAKEK

VIŠNJA MAKEK

VIŠNJA MAKEK